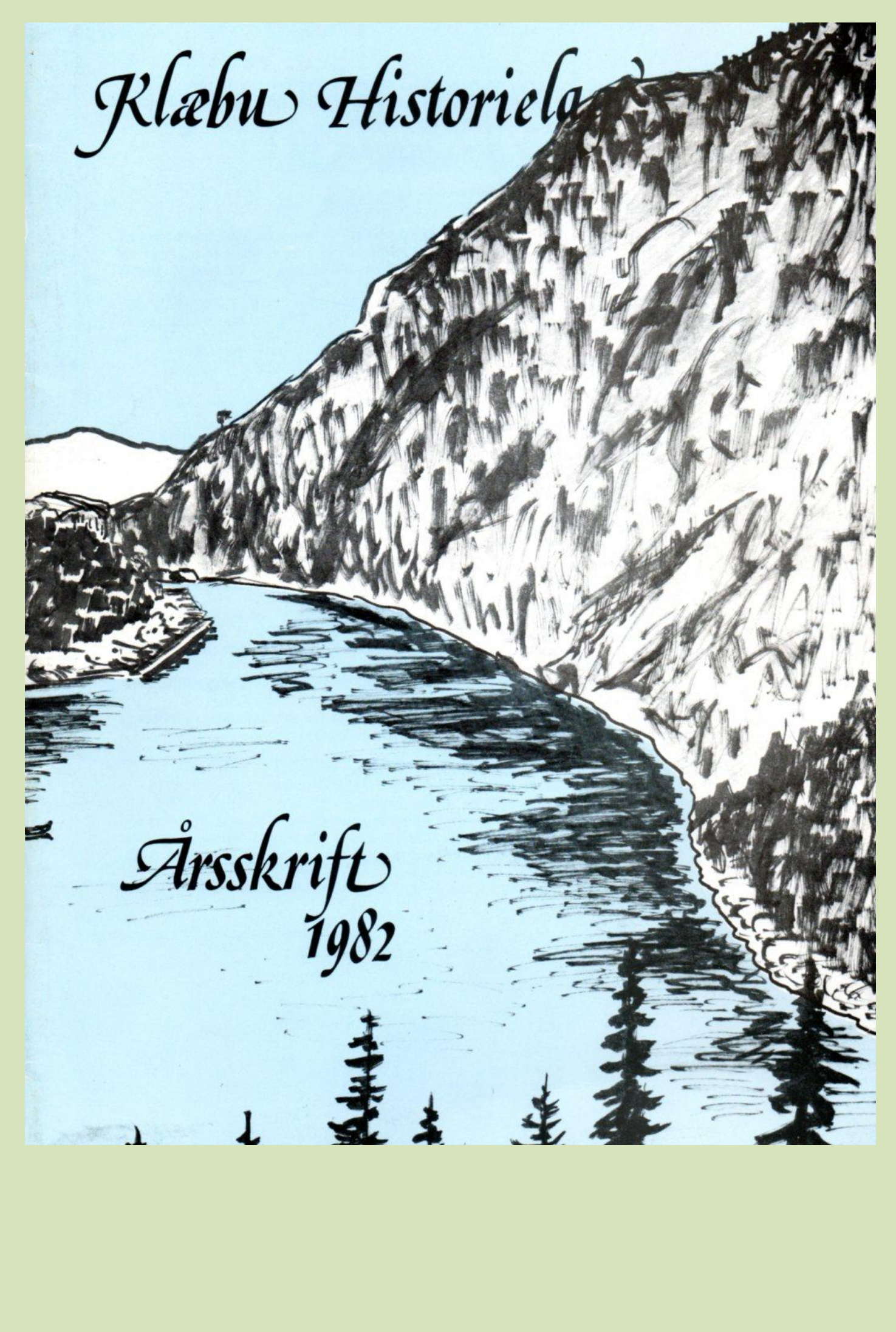

Klæbu Historielag

Årsskrift
1982

ÅRSMELDING FOR KLÆBU HISTORIELAG

17/9-81 — 28/3-82.

Sommeren 1981 innbød Kulturstyret en del historisk interesserte personer til møte på biblioteket. Hensikten var å diskutere en eventuell start av et historielag. Etter en grundig diskusjon ble møtet enig om å innkalle til konstituerende møte i Klæbu samfunnshus, torsdag 17.9.81.

13 kvinner og menn møtte fram. Etter innbydelse møtte Jens Haukdal og Ola Storhaugen fram for å rettlede oss i arbeidet. Etter en trivelig kveld ble stiftelsen av laget en realitet. Valgene ga følgende resultat:

Lars L. Forseth, formann
Ole Svaan, nestformann
Inge Vevang, sekretær
Anna K. Krokum, kasserer
Møyfrid Hallset Skei, styremedlem
Asbjørn Stjern, 1. varamann
Stein Tranvik, 2. varamann
Olav Svendsrud, 3. varamann

Styret ble pålagt disse arbeidsoppgavene:

1. Vurdere organisasjonsform
2. Forslag til vedtekter
3. Medlemsverving
4. Forberede årsmøtet

Ad. arb. oppgave 1 så har styret kommet fram til at Klæbu Historielag bør arbeide som et selvstendig lag med en ev. løs tilknytning til Gauldal Historielag.

Arbeidsoppgave 2. Forslag til vedtekter er utarbeidet og legges fram for årsmøtet.

Arbeidsoppgave 3. Alle husstander i bygda ble tilskrevet med anmodning om medlemskap. Resultatet pr. idag er 61 medl. Dette må sies å være bra for et nystiftet lag.

Arbeidsoppgave 4. Innkalling til årsmøtet ble gjort i brev til hvert enkelt medlem, samt ved oppslag.

Styret har i perioden holdt 5 styremøter. I disse møtene har vi blant annet diskutert et videre arbeidsprogram. Her kom vi fram til følgende forslag:

1. Fortsette intervjuerien av gamle Klæbygger
2. Arr. et møte med bygdas pensjonister
3. Arbeide videre med det planlagte årsskrift
4. Arr. turer til historiske og inter. steder i bygda

Som medlemmene vil se så har styret pålagt seg noe oppgaver ut over de 4 som var oppsatt. Vi fant ut at det hastet med å intervju gamle Klæbygger. 4 intervju er klare på kassetter og flere er planlagte. Dessuten har vi startet planlegging av et årsskrift. Dette er selvfølgelig avhengig av støtte fra kommunen. I løpet av det halve året vi har arbeidet har vi mottatt 2 pengebidrag, — kr. 700,- fra kulturmidlene og kr. 400,- fra Klæbu Sparebank.

KLÆBU HISTORIELAG

ARSSKRIFT 1982

Innhold:

Helsing fra formannen	2
Ole Svaan: Navn og navnetradisjoner i Klæbu	3
Atle Døssland: Er plassen Svån egentleg ein gammel middelaldergard?	5
Berit Hjellien: Sommerminner fra Brøttemsætra 1928-29	7
Erling Bøhle: Gruvedrift i Vassfjellet	8
Kristian Engan: Kort historisk oversikt over Hyttfossen Sagbruk og høvleri i Klæbu	11
Ole Svaan: Jon Hyttsagen 1852-1939 Oppfinner — bygdegeni — jeger - bygdeoriginal	14
Asbjørn Husby: Husmannsplasser, boligplasser og setervoller i eldre tid	16
John Aas: Drukningssulykke i Klæbu 3/3-1937	19
Litt om bidragsyterne	22
Gjenstander fra Klæbu bygdemuseum	6, 10, 13, 18

Omslagsbilde:

Tegning av Hyttfossen Sag og Høvleri ved Marit Kleven
etter bilde i «Trondhjems Turistforening Reisehåndbog
Trondhjem og de to trondhjemske amter.

Helsing fra formannen:

Klæbu i september 1982.

Som formann i det nystartede Klæbu Historielag, ønsker jeg våre lesere av dette årsskriftet vel møtt, det er nemlig historielagets debutarbeid.

Jeg og mine medarbeidere i styret takker bidragsyterne for artikler, bilder, tegninger, samt annonser som har muliggjort utgivelsen av vårt første årsskrift.

Initiativet til starting av historielaget ble tatt av Hovedutvalget for kultur og fritid i mai 1981, og laget ble formelt oppstartet 17. september 1981. Vi er således et ungt lag. Men det er allerede historie.

Vi er nå 70 medlemmer, men vi håper og ønsker at dette tall må mangedobles i årene framover. Jeg vil gi våre innflyttere i Klæbu en spesiell honnør for deres interesse for saken, et positivt trekk fra nye klæbygger.

Mange spør seg kanskje hva vi skal med et historielag, hva er hensikten, formålet?

Jeg tillater meg å referere lagets formålsparagraf, som lyder: «Laget har til formål å vekke interesse og skape forståelse for bygdas historie. Det vil arbeide for å utbre kjennskap til vår kulturarv og verne kulturminner av alle slag i bygda vår».

Jeg har tro på at forståelsen for denne saken kommer til å øke også i Klæbu med årene, et kulturhistorisk bidrag til våre etterkommere vi ikke har lov til å la nedstøve i skuffer og skap. Vi må heller ikke unnlate å ta vare på personlige utsagn fra folk som kjenner til fortiden og kan hjelpe oss.

Interessen for bygdehistorisk arbeid og for vern av kulturhistorisk materielle ting har lenge vært stor i Klæbu. Jeg tenker da spesielt på Klæbu Museumsnemnd, og Klæbu Bygdeboknemnd som har kommet langt når det gjelder bevaringer og registreringer fra gamle dager.

Den muntlige overleveringen av historier og fortellinger om folkelivet i Klæbu i gamle dager prøver vi å ta vare på, her refererer jeg til muntlige intervjuer vi har gjort med personer som er inntil 90 år og eldre. Vår generasjon plikter å ta vare på dette materiale.

Jeg vil avrunde denne hilsen på vegne av Klæbu Historielags styre til alle klæbygger med følgende: Kast ikke giroblanketten før du har sett på den, vårt videre arbeid er avhengig av dere.

Vær med og støtt oss, skaff oss stoff, vi satser på et årlig tidsskrift fra Klæbu Historielag.

Helt til slutt en takk til Klæbu kommune og Klæbu Sparebank for økonomisk støtte.

Bli Historielagsmedlem!

Lars L. Forseth

NAVN OG NAVNETRADISJONER I KLÆBU

Den første som så stadsnavnsgransking som en stor og meget viktig nasjonal oppgave for vårt land, var *W.F.K. Christie*. Han levde fra 1778 til 1849. Han begynte sitt arbeide i 1824 med navnetolkinger. Mest kjent er han for de korrekte tolkinger av by- og fjordnavn.

Senere fikk vi *P.A. Munch* o.fl., men den som er mest kjent i vår tid, er *Oluf Rygh*, som satte hele det store norske navnetilfang i system. Hans arbeide omfatter hele 21 trykte bind, hvor samtlige kommuner i landet er med. Alle som forsøker seg på navnehistorikk, refererer til Rygh. Ryghs publikasjoner kom rundt århundreskiftet.

Lokalt i Klæbu har Ola Tullan betydd mye for tolking av gårds- og stedsnavn.

Navnegransking er et tema som en neppe blir ferdig med, slik at vi også i dag har fremtredende forskere på området.

Her i distriktet, ved universitetet på Dragvoll, har vi *Jørn Sandnes* og *Ola Stemshaug*, som i fellesskap har gitt ut *Norsk Stadnamn-leksikon*. *Ola Stemshaug* har dessuten gitt ut boka *Namn i Noreg*. I det hele tatt er det i dag mulig å skaffe seg litteratur for å begynne som *etymolog*, — amatørgransker på området. Navnegransking er meget viktig og grunnleggende for å kunne danne seg en mening om lokalhistorien. Den er grunnleggende for det generelle historiarbeide.

Interessen for navn og navnetradisjoner er voksende i takt med menneskets trang til kunnskap generelt sett, men også i sterk grad innenfor denne spesielle sektor.

Bygdebøkene og annen lokalhistorisk litteratur har i sterk grad bidratt til denne interesse. I løpet av de to siste generasjoner har det foregått en stor folkeflytning, og alle er rimeligvis interessert i mest mulig viten om de lokale tilhøva på sitt nye bosted.

Det er viktig at flest mulig av bygdefolket kan få kjennskap til navnetradisjonene i lokalsamfunnet. Navnet på mange boplasser fra nyere tid er utledet av de tradisjonsrike gårdsnavn i bygda med varierende sammensetning.

Det er naturlig å begynne med bygdenavnet. Skriveformen har de siste 80 år vært Klæbu. Før den tid er det eksperimentert med en rekke skrive- og uttalemåter, — delvis gammelnorske og danskspråklige versjoner.

Av eldre navneformer nevnes:

Kleppabu - Kleppabui (1349), Clæppabu (1430) - Kleppebo og Kleppabo noe senere.

I 1495 er Cleppbo brukt, noe senere Kleeboen, Kleboo, Klebo, Kleebo.

I 1590 kan vi lese Clæbooen, 1624 Cleboen, 1626 Cleboen, 1631 Kleboem, 1667 Klæboe.

Alle de her nevnte skriveformer synes å være sterkt danskpåvirket. Vi var som kjent styrt fra Danmark i over 400 år. Tolkningen av bygdenavnet skulle det ikke være noen tvil om. Kleppabu er sammensatt av *Kleppr* — fjellknatt. Siste ledd *bu*, forekommer i en hel del sammensatte bygde- og grendanavn, og som i denne sammenheng må forstås i betydningen «bebodd strøk».

Det er mange teorier ute og går om bygdenavnet vårt. Eldre klæbygger har hevdet at vi har med Klopp (klopp i myr, rundtømmer og klovninger, som ble lagt tett sammen som en bru, særlig over myrer). Slike kloppinger finnes det mange rester av også i dag. Ved Storsve har vi Kloppåsbakken og en nedenforliggende myr som har vært kloppet. Kloppabu skal altså ha blitt til Klæbu. Denne teori er langt fra usannsynlig, men vi holder oss til den første.

I matrikkelen for Klæbu, — som sist ble revidert i 1907, finner vi 42 gårdsnummer og en rekke underbruk, bruksnummer. I det følgende skal vi ta for oss disse 42 gårdsnummer, men i noe forkortet form i forhold til kildene. Jeg har tillatt meg å framsette en del egne kommentarer.

Nordset, gnr. 1, bnr. 1 og 2.

Nordsetter i 1559, Nordsettir, Norsett i 1590. Nordsett 1626 og flere variasjoner. Allerede i 1723 ble nåværende skrivemåte tatt i bruk, Nordset, også med th-ending er brukt. Første stavelse, Nord, har neppe noe med himmelretningen å gjøre. Rygh mener at første ledd må være *norm*, trangt sted i elv, sund, fjord eller innsjø, som finnes i mange stedsnavn, især i sammensetninger med *heimr*. Navnet sikter til den smale innsvingning av elvedalen nedenfor gården. Elveløpet utvider seg både ovenfor og nedenfor Nordsetfossen.

Fjærem, gnr. 2, bnr. 1.

Skrivemåter: Fjerde, Fierdom, i 1559 Fierdem, 1590 Fierum, 1626 Ferrum, 1631 Fierrem, 1667 - 1723 Fierem.

Fjardheimr, sammensatt av fjodr og heimr. Nedenfor gården mellom Nordsetfossen og Fjæremfossen, er det en innsjølignende utvidelse av Nidelven, som såvidt kan minne om en fjord. De gamle skriftformer kan også tyde på at teorien er rett.

Svaalen (Svaan), gnr. 2, bnr. 3.

Navnet er uten tvil meget gammelt. En kjenner ikke til flere variasjoner i skrivemåten.

Utledet av Svod, Svad eller Svaden = naken, skrånende klippegrunn, GN.

I Dovretraktene er det flere lokale navn, som tyder på at tolkingen er rett, f.eks. Svaanálegret — Svaaná-tindene, og vi har Svånå st. på Dovrebanen. Det finnes flere meninger om navneopprinnelsen, som jeg ikke skal kommentere her.

Krokan, gnr. 3, bnr. 1.

Skrivemåter: Kroge, Krocke 1559, Krogum 1590, Krockomle 1626, Krochumle 1631, Krocum 1667.

Krokar, flertall av Krokr, Krog, Krumming. Navnet må sikte til de mange svinger i elveløpet nedenfor gården.

Osen, gnr. 4, bnr. 1 og gnr. 5, bnr. 1.

Skrivemåter: Aass 1590, Osen 1624, Oss 1626, Osen 1667, Oosen 1723. Gårdsnavnet kommet sikkert av bekkosen like nedenfor gårdene.

Rønningen, gnr. 6.

Rønningh i 1667 — Rønningen i 1723. Navnet kommer trolig av rydning, rydda jord.

Ugla, Storugla, Meugla, Ytterugla, gnr. 7, 8 og 9.

Oghell — Oglenn — Vglen — Aule, 1559 Vglenn og Sør-Vglenn i 1590, Vglen i 1624, Vgell 1626 - 1631, Vglen 1667, Ytteruglen 1723.

Navneopprinnelsen er uklar blant forskerne. Både J.S. og O.S. samt O.R. mener at navnet har med elvenavn å gjøre. De to førstnevnte mener dessuten at det har med fuglenavnet å gjøre.

Stavlund, gnr. 11, bnr. 1 og 2.

Stafflen 1559, Stafflundt 1590 - 1624, Stafflen 1631, Stafflund i 1626 - 1667 og Stafflund i 1723. I dag Stavlund.

Det er visstnok en dannelse med -und, og som opprinnelig har vært elvenavn. Gården ligger ved en bekk.

Samme navn finner vi også i andre bygder, og sannsynligheten taler for at gårdsnavnet har med elvenavn å gjøre. I bygdetradisjonen heter det at en kirke skal ha stått på Bostad, og at de kirkesøkende satte igjen sine *staver* i *lunden* like ved. Ikke en usannsynlig teori.

Bostad, gnr. 12, bnr. 1 og 2.

Berstad - Bostad - Bostat - Bogsta. Bostadt i 1559 - 1590. Bogstad i 1624 - 1667 - 1723. Navnet forekommer flere steder, - Malvik, Beistad o.a. steder. Uttales med lang o.

Muligens det gamle Bosa - stadir, sammensatt med mannsnavnet Bosi. Gårdsnavnet kan også forklares ut fra *bosted*.

Solem, gnr. 13, bnr. 1.

Solim, Solem 1559 - Sollim 1590 - Sollem 1626 - Soellum 1667 - Sollum 1723.

Soleimr eller Soleimar av sol og heimr. Navnet er mye brukt, og må betegne et sted som ligger slik til at det er rikelig med solskinn. I Orkdalen er det en elv som heter Sola. En skal ikke utelukke at første ledd skal være navnet på en elv like ved gården, Solemsbekken.

Devle, gnr. 13, bnr. 2.

Uttales dævvel. Da man ikke kjenner eldre former fra Klæbu, er det ikke lett å avgjøre om det er samme navn som Devle i Stjørdalen, som er sammensatt med *-vin* (*opprinnelig Dalvin*) eller Devle i Strinda, gnr. 3, og er dativ av *Depill* som betyr en liten *vasspytt*. (bløt myr).

En del skriveformer vedr. Devle i Strinda: 1328 - Depil, 1559 - Deffle, 1590 - Dieffle, 1624 - Deuell, 1626 - Dieffuell, 1631 - Deffell, 1667 - Dieffle, 1723 - Defle.

På grunn av plassmangel, må beskrivelsen av gnr. 14 - 42 utstå til neste årsskrift.

Kilder som er benyttet:

Oluf Rygh, Norske gaardenavne,
Ola Tulluan, Klæbuboka, bind II,
Sandnes/Stemshaug, Norsk Stadnamleksikon.

Atle Døssland:

ER PLASSEN SVÅN EIGENTLEG EIN GAMMAL MIDDELALDER- GARD?

Svån er rekna for ein av dei eldre husmannsplassane i Klæbu. Ola Tulluan gjer greie for at plassen er nemnt alt i 1614. (1) Det ser likevel ikkje ut til at det budde folk der på den tida, men det var vel i alle fall eit geografisk avgrensa område som kunne gje fôr til nokre krøtter eller gje rom for litt åkerjord. Svån vart då gjeven som gåve av gardsfolket på Krokan til Klæbu prestegard. Området låg likevel såpass langt unna prestegarden at presten vanskeleg kunne gjere seg nytte av det som vanleg tilleggsjord. Det ser difor ut til at han tidleg valde å byggle det bort til husmenn.

Dette var likevel ikkje einaste området som vart kalla Svån. Ein del av garden Fjærem gjekk også under dette namnet. Eigentleg var også dette eit engslett, altså eit førsankings- og beiteområde. (2)

Men endå er det ein gardpart som kanskje kan førast saman med dei andre Svån-partane. I fleire dokument frå 1600-talet er engslettet «Suedemyr» (Svemyr) nemnt. Fyrst er det nemnt saman med Lysklett, men det har eiga matrikkelskyld, 1/2 øre. Dette er lita landskyld, til og med ein liten gard som Aune hadde såpass som 1 øre. Likevel verkar det som det frå tid til anna på 1600-talet er eigen brukar på Svemyr. (3) Ein gong mellom 1661 og 1667 vart Svemyr lagt til Krokan. Dette skjedde fordi Krokan skulle bli stor nok til å utgjere ein ryttraråsetegard. (Ryttraråsetegardar var ei

avlønningsordning, innført i 1663, for korporalar til hest. Ein del gardar som hørte til kongen vart øyremerkte til dette føremålet. Den som bygsla garden var fri for jordavgifter og skattar mot at han sjøl stilte som ryttar i militæret eller i alle fall leigde nokon for seg. Slike gardar måtte vere over ein viss storleik.) Det var altså kongen som greip inn her, og dette kunne han gjere fordi Svemyr hørte til Bratsberg kyrkje. Etter reformasjonen var alt kyrkjegods i prinsippet kongens eigedom, men kyrkjene fekk framleis rå over det. Likevel var kongen øvste leiar for kyrkja.

Det er rimeleg å tru at Svemyr måtte ligge i same området som dei to andre Svån-partane og grense til desse. Grunnen til at vi vil rekne Svemyr saman med dei to andre Svån-partane, er altså for det fyrste at han truleg må ha lege omtrent der grensa mellom Lysklett og Krokan møtest, og der ligg i dag berre Svån. Ingen kjenner lenger namnet Svemyr. Den andre grunnen har med namnet å gjere.

Den store stadnamngranskaren Oluf Rygh ser ut til å ha vore noko i villreie om namnet Svån. Han skriv at det mest truleg kjem av Svod, «nøgen skraanende Klippegrund», altså eit bergsua. (4) Men dette stemmer ikkje med det terrenget der Svån ligg i dag, for der finst ikkje noko bergsua. Namnet Svemyr skulle derimot vere noså lett å tolke. Det må vere «den avsvidde myra», eit myrliknande område som i si tid er blitt rydda ved avsviing. Dette var ein vanleg ryddemåte i eldre tid. Eit slikt avsvidd område vart gjerne kalla ei sve. Skogen vart hoggen ned, greiner, kvist og vegetasjon i skogbotnen vart så svidd av når det var passeleg tørt. Medan oska endå var varm, vart det sådd rug i ho. Dette gav svært godt utbytte. Sådde dei rug også neste år, var likevel utbyttet mykje mindre. Området kunne deretter bli brukt som beite, eller det kunne ryddast vidare til eit skikkeleg gardsområde der åkerjorda vart gjødsla. Mange av husmannsplassane frå 16 - 1700-talet vart lagt på slike tidlegare rugsveer, f.eks. Storsve, Uggelsve og Mosve i Klæbu. Svemyr må likevel ha blitt rydda såpass tidleg som i høgmellomalderen sidan han var skyldsett for seg sjøl alt tidleg på 1600-talet.

Har ein no fleire slike sveer like ved einannan i eit avgrensa område, er det naturleg at staden vert heitande «Sveane». På gammalnorsk kjem substantivet sve av sviða (f). (5) Dette kan på trøndersk ha fått fleirtalsforma (bunden form) svåddan i gammalnorsk tid. (Jamfør gardsnamnet «Våddan» i gamle Strinda. Dette er ei gammal fleirtalsform av vidr (skog) (6). Etter lang tids bruk kan så Svåddan ha blitt forkorta til Svåan og vidare ved samandraging til Svån. Men ei slik namneutvikling må bety at namnet, og dermed truleg også garden, er gammalt, truleg frå høgmellomalderen eller eldre. Dei andre namna med Sve i Klæbu, såleis også «Svean» ved brua har hatt ei anna utvikling og er nok mykje yngre.

Det er då ikkje urimeleg at alle dei tre nemnte områda kan ha utgjort ein gard, «Svån» eller «Svåddan», i høgmellomalderen før Svartedauden 1349. Ei tid etter Svartedauden, og alle dei andre pestane som følgde, har vel Svån blitt liggjande øyde slik som mange andre gardar i Klæbu. Garden var nok

av dei ringaste og minste. I denne tida kan granne-gardane Krokan, Fjærem og Lysklett, som ikkje låg øyde, ha vunne hevd på å bruke kvar sin part. Berre den parten som Lysklett brukte, vart halden såpass avskilt at han har halde oppe si eiga skyldsetting. Dette skjedde truleg fordi Bratsberg kyrkje åtte denne delen av det gamle Svån, og lokalkyrkjene brukte å halde nøye greie på jordeigedomane sine også i den kaotiske øydegardstida. Dei andre partane vart rekna som deler av gardane Krokan og Fjærem i ettertida. (Men brukaren på Krokan gav altså sin part til preste-garden).

Det er truleg til denne middelaldergarden, «Svån» at sagnet om «Svånnynnån» knyter seg. (7)

«Langt tilbake i katolsk tid vart det på Svån fødd to jenter (i en versjon heiter det at dei var samanvaksne — siamesiske tvillingar). Dei kunne ikkje tale, men berre satt og småsulla og nynna for seg sjøl. Derfor fekk dei namnet «Svån-nynnån». Foreldra tykte det var så sårt og vondt med desse to stakkarane og såg det som ein Guds straffedom at dei hadde fått dei. Derfor gjorde dei Gud det løftet at ville han ta dei til seg, skulle dei gi all si jord til kjerka. Ikkje lenge etter døydde begge to, og foreldra gav Svån til Domkjerka». (Her attgjeve ordrett etter Ola Tulluan.)

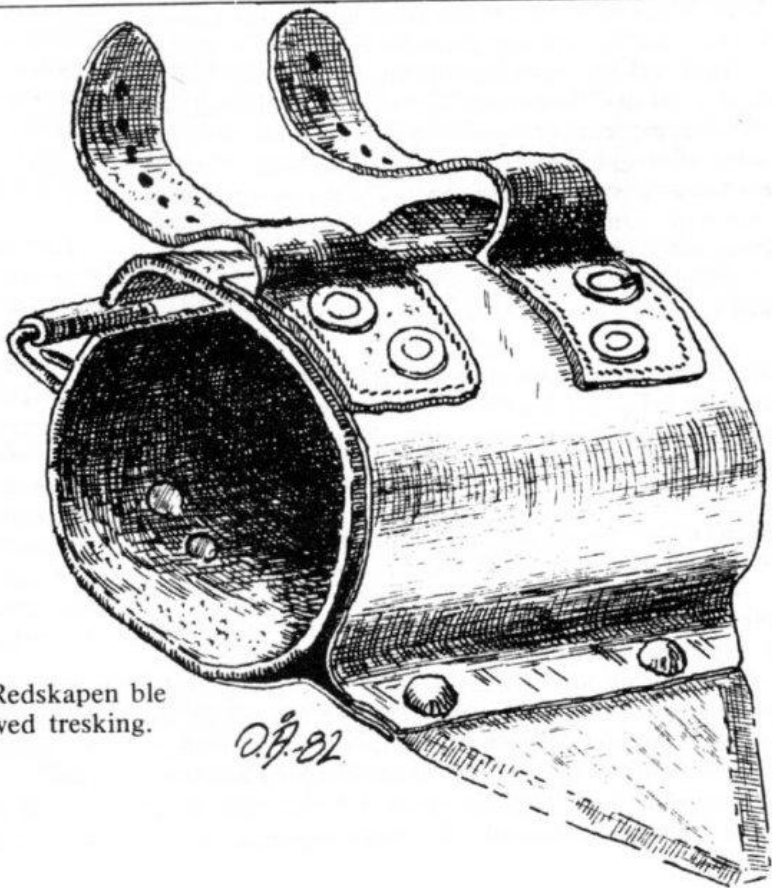
No er det litt uvisst kor vidt dette med akkurat Domkyrkja er tilføydd for Tulluans eiga rekning. I alle fall hørde storparten av Fjærem til Domkyrkja, men

Krokan var erkebispgods før reformatjonen, bortsett frå ein part som brukaren åtte sjøl. Svemyr hørte, som nemnt, til Bratsberg kyrkje. Det er slett ikkje sikkert at foreldra i sagnet åtte heile garden sin sjøl. Når dei gav all si jord, trong det altså ikkje tyde at dei gav vekk anna enn ein part av garden (den dei åtte sjøl). Det var vanleg med mange eigarar til gardar på denne tida. Leiglendingen måtte då betale deler av landskylda (jordleiga) til kvar enkelt eigar, men betalte sjølsagt ikkje landskyld av det dei åtte sjøl. Den jorda dei i følge sagnet gav til kyrkja, kan difor like godt ha vore til Bratsberg kyrkje som til Domkyrkja. No bør vi sjølsagt i alle fall ikkje feste for mykje lit til eit sagn, men det kan vere litt fascinerande å spekulere over det.

NOTAR.

1. Ola Tulluan: Klæbuboka bd. II s. 35.
2. sst. s. 35 - 36.
3. Klæbuboka bd. I s. 163 - 64 og Klæbuboka bd. II s. 48. Strinde Jordebog. Landkommisjonen 1661. Trondheim 1977 s. 51.
4. O. Rygh: Norske Gaardnavne bd. XIV. Kristiania 1901 s. 365.
5. Sandnes/Stemshaug: Norsk Stadnamleksikon. Oslo 1976 s. 306.
6. O. Rygh: (jamfør note 4) s. 348.
7. Klæbuboka bd. I s. 157.

VI KIKKER PÅ GJENSTANDER FRA KLÆBUBYGD MUSEUM

Snorekutter.

Hendig redskap til å feste på arma. Redskapen ble brukt til å kutte snøret rundt kornbanda ved tresking.

Q.B. 82

Jeg kom til Brøttem en septemberveld i 1927. Min bror, Petter, som var gårdskar hos Lars Brøttem på Nardo, kjørte lastebil opp til Brøttem for å hente ved, og jeg fikk sitte på. Jeg skulle være budeie på gården Brøttem, og der var det mange kyr, geiter og sauer. Noen høner hadde de også. Jeg hadde hjelp i fjøset av to gutter i 13 - 14 årsalderen, Kai Sorum og Klaus Varmdal.

Brøttemsætra var enda i drift, og når våren kom, ble det spørsmål om å få noen til å være sætertaus. Det var ikke alltid så enkelt, fordi mange syntes at livet på sætra var for ensomt. På gården hadde jeg fortalt at jeg hadde vært sætertaus i to somre heime på Stjern i Åfjord og en sommer i Skogns Markabygd. Og jeg ble spurt av gårdsfolka om jeg ville dra på Brøttemsætra denne sommeren. Jeg svarte at om de betrodde meg det, så sa jeg ja! For jeg syntes at livet på sætra var et godt liv, selv om det var veldig mye å gjøre. 10 melkekyr og 20 geiter hadde jeg ansvar for, og de skaffet melk til 2 ostegryter hver dag. Gryta med kumelk hang i gruva, mens geitostgryta sto på ovnen.

Jeg hadde med Klaus Varmdal som gjetergutt. Han var både snill og flink. Vi var oppe kl. 6 hver morgen og brukte 2 timer på melkinga. Deretter slapp vi ut dyra så fort som mulig for at de skulle komme på beitet. Det var ikke nødvendig å følge dem så langt. De visste selv hvor beste beitet var. Nå var det tid for meg til å separere kumelka for å få fløten av den. Rømmen kjernet vi smør av to ganger i uka.

Når melka var separert, var det å sette i gang og lage ost. Melka måtte varmes litt før osteløpen ble satt til. Når osteløpen hadde gjort sin virkning, var melka som en fast gelé. Da brukte jeg en tvare og rørte kraftig i melka, så den hvite osten skilte seg fra mysen. Da jeg sluttet å røre, samlet hvitosten seg til en fast masse som jeg da samlet opp i ei osteform. Jeg klemte den og snudde den mange ganger for å presse ut all mysen. Etter hvert ble osten lagret på fjøler eller i hyller i matbua, hvor den måtte ha daglig ettersyn, — snues og vendes så den ikke satte seg fast og ikke mugnet.

For å lage brunost måtte jeg fyre godt opp under gryta, for nå skulle mysen koke fort opp og koke til den var passe fast til å tas av varmen. Hele tida måtte jeg røre i gryta så ikke noe brente seg fast. Etter at gryta var tatt av varmen, fortsatte jeg å røre til det var kaldt. Når den

Berit Hjellien:

SOMMERMINNER FRA BRØTTEMSÆTRA

1928-29

var rørt kald, tok jeg klatt for klatt og arbeidet riktig godt. Så pakket jeg den ned i ei form som rommet en kilo. Der stod osten til neste dag. Når jeg da tok den ut av forma, brukte jeg en kof vann og en bordkniv og pusset osten så den ble fin og rett på alle kanter.

Det var samme fremgangsmåte enten vi laget ost av kumelk eller geitemelk. Brunosten var til salg. Det var enormt med ved som gikk med til denne ystinga. Gårdskarene var på sætra to ganger om sommeren for å klyve ved.

Å fli i fjøset var det gjeterguten som gjorde. Vi hadde to fjøs — et kufjøs og et geitefjøs. Og gjeterguten var det som hentet kyrne om kvelden når de ikke kom selv. Vi strødde salt på en stein utafør gjerdet, og det var mange ganger de kom heim til melkingstid og sleikte på steinen. Geitene kom som regel ruslende heim av seg selv til kvelds. Men var det torden og lyn, kom de i full fart på rad og rekke og sprang rett inn i fjøset. Der følte de seg trygge.

Av og til hadde vi besøk på sætra. Det var to andre sætrer, Leirsvoll og Dalsætra, som lå lenger inne på fjellet, og det hendte at folk stakk innom på tur til eller fra disse sætrene. Dessuten lå Brøttemsætra sånn i leia at turgående gikk forbi den. Det var en stor bukk i geiteflokken som turfolk hadde glede av, fordi den var så glad i skråtobakk. Og når bukken fikk smak på tobakken, ble den nærgående og ville ha mer.

Sæterbua var et trivelig hus med kokerom, soverom og matbu der osten ble lagret. Oppe på hemsens var det mange sengeplasser. Brøttemsungdommene kom på molteplukking når det leid til den tid. Av og til var det fullt med andre ungdommer, og da var det godt å ha sengeplass på hemsens.

Gjeterguten brukte fritida til å fiske ørret i Brunga. Ørreten var ikke så stor, men vi hadde middag mange ganger. Jeg stekte den i fløte, — må tro det smakte! Mat manglet vi aldri, vi fikk sendt opp fra gården, så målskifte hadde vi.

Jeg var 2 år som sætertaus på Brøttemsætra. Siste sommeren hadde jeg med meg Olav Thevik som gjetergutt. Han var bare 9 år gammel, men en snill og flink gutt. Dessverre døde han av tuberkulose under krigen.

Arbeidet på sætra var rutinepreget. Det samme måtte gjøres om igjen og om igjen søndag som hverdag. Når høsten kom, begynte kyrne å streife langt etter soppen, og da var det tid for å flytte heim til gården. Vel heime ble det en festlig kveld med god mat og hyggelig prat.

Erling Bøhle:

GRUVEDRIFT I VASSFJELLET

Tegning: Oddvar Åreide.

Hva har gitt navn til Hyttfossen? Kan dette være en innfallsvinkel når en vil belyse den smule bergverksdrift som har vært drevet i Vassfjellet?

Ja, jeg vil tru det.

Gerhard Schøning, som i åra 1773 - 75, reiste rundt i Trøndelag og deler av Østlandet, gjorde to turer til Klæbu. Han gir en livaktig beskrivelse av så vel folk som landskap.

Etter å ha strevet seg gjennom Stegan — kommet fram til Grothum (skrivefeil for Brøttum), er han på tur nedover Nidelva, eller elven Nid, som han skriver. Han beskriver Trangfossen og skriver videre:

«Et kort Støkke nedenfor Trang-fossen vender elven seg mot V. omtrent og falder der igjennom adskillige Fosse, som man ved et Navn, kalder Hytte-Fossan, efter en stor og kostbar Smelte-Hytte som her tilforn har staaet, og var opsat for det saakaldte Ulrichsdals Koper-Værk».

Øyner vi så en fortid a la Røros eller Kongsberg? Eller for å si det på en annen måte: Hvorfor ble det ingen bergstad i Klæbu?

Schøning var en observant herremann. Han skulle berette for den dansk-norske kongen hvordan det stod til her i landet. Han ikke bare iakttok, men han snakket med folk. Han sørget alltid for å ha reisefølge — som oftest presten. Det er klart at folk på den tiden kunne fortelle Schøning at her har det stått ei smeltehytte, men vi legger altså merke til at i 1774 er den borte.

Når kunne den så ha vært bygd, denne smeltehytta som ikke fins i 1770-åra? Hvor lenge varte gruveeventyret i Klæbu? Vi vet så alt for lite om det. Vi vet imidlertid ganske mye om andre bergverk på denne tiden, så vi kan nok tegne oss et bilde av virksomheten. Nå ja, helt historieløs er ikke Ulriksdal, selv om historien tier om «den store og kostbare Smelte-Hytte».

Ridder og baron William Davidson, engelsk resident i Holland, fikk privilegier for å drive Ulriksdal den 14. oktober 1670. Han hadde også privilegier for å drive jernverket i Mostadmarka.

To ord må forklares før vi går videre: privilegium og

cirkumferens. Privilegier er rettigheter, og for bergverksdrift var rettighetene mange. Man kunne benytte elver, fosser og skoger, og man kunne skrive ut arbeidsfolk innen et visst område — en cirkumferens. I vårt tilfelle var det en sirkel med en radius på 4 mil om verket.

Det virker ganske opplagt at privilegiepolitikken på 1600-tallet virket forskjellig fra næring til næring. Mens den for trelastnæringen begunstiget borgerne, så virker det som om kongen ønsket å privilegier *næringen* bergverk.

Kongen er den berømte Kristian Kvart — han som liksom er gruvekongen. Han har bruk for kobber til sine kanoner, som ble støpt av bronse. Han har bruk for sølv til kongens mynt, og han trenger jern til våpen, til skipsbolter og til anker. Alt dette var å finne i de norske fjell, og ethvert funn ble tatt alvorlig.

Så ble det altså funnet kobber i Sjøla. Vi vet ikke om noen Hans Åsen. Kanskje var det en elg i dette tilfellet. Kanskje jegeren var en klæbygg?

I løpet av en fem års tid skjer det mye. Vi må anta at det bygges veg fra Sjøla til Hyttfossen. Samtidig som gruvedriften starter i Sjøla, eller Ulriksdal som det blir kalt, bygges det smeltehytte ved Hyttfossen. Det bygges vasshjul til drift av blåsebelgen. Og det blir hogd tømmer — mye tømmer. Gesellene må varme opp berget — slå vatn på — før de med sine redskaper kan bryte berget løst. I hytta trengs kol. Vi vet at Rørosvidda ble uthogd. Vi må kunne anta at det gikk hardt utover skogen i Klæbu også.

I dag vet vi at kobberhalten i Vassfjellkisen ikke er særlig stor, og det er ikke trulig at det var store mengder de fikk smelta ved Hyttfossen — om noe i det hele tatt. I 1675 pakket Davidson sekken og satte kursen for Holland.

I løpet av disse fem årene var det ikke bare slit. Det var også mye uenighet. De omtalte privilegiene førte med seg mye ufred. Bøndene ble utkalt til pliktarbeid. Kanskje måtte de hogge ut sin egen skog og levere ved og tømmer til verket. Det var forbudt å brenne tjære innen cirkumferensen. Bøndene fikk ikke fløyte tømmer. De fikk ikke sage planker og bord.

I Telemark gikk det så vidt at bønder ble henrettet fordi de ikke rettet seg etter kobberverkets påbud. Så hardt gikk det neppe for seg i Klæbu, men det er trulig at for noen var verket den rene fobannelsen. Kanskje var gleden stor da det tok slutt.

Gerhard Schøning skriver i 1774, altså hundre år seinere: «Ulriksdal Værk skal anden gang være forsøkt, mueligt er da den eene af omtalte Gruver bleven optagen, men det maatte igjen nedlægges. Man seer af de her liggende Graaberg-Haue, at arbeidet maae have været vidt drevet, men begge Gruver, der ligge kun et Bøsseskud langt fra hinanden, stode nu fulde af Vand, og efter de Bygninger, her have staaet, saaes kun de øde Tomter».

Altså øde og forlatt. Smeltehytta borte — husa i Sjøla borte. Bare gruvehol og gråsteinstipper å se.

Her burde vel Klæbus bergverksnistorie ha sluttet, ja, den slutter her. Egentlig er det bare den gamle

smeltehytta ved Hyttfossen som rettferdiggjør plassering av Ulriksdal i Klæbu. Gruvene i Sjøla ligger i Tiller. Men etter som tittelen er gruvedrift i Vassfjellet, skal vi bevege oss nærmere vår tid, og kanskje gi litt bakgrunnsstoff for fjellvandrere i Vassfjellet.

To gruver vil bli omtalt: Sjøla (Ulriksdal) og Flaaløkken (Flaa, Vassfjellet, Svoelkis). Den første like ved fylkesvegen på grensa mellom Klæbu og Trondheim, den andre i Flå, nå Melhus kommune.

Det er over 20 skjerp i Vassfjellet, de aller fleste på vestsida, altså i Melhus. Bergarkivet i Trondheim kan fortelle om såvel Røddes gruve som Lysklæt gruve. Det er skjerp i Havdals utmark, ved Løvset, Lodgården og i Engelskaret, ved Ulvtjønn og i Skjerdingsstad utmark. En kilometers veg opp for Kvål, ved Kvålsbekken fylte bergmesterens folk igjen gruehull for to-tre år siden. De bar navnet Kvaal gruber, og ble før århundreskiftet drevet av Røros kobberverk.

Men tilbake til Sjøla.

Ulriksdal gruver er igjen i drift i 1901, men denne gangen er det svovel som er interessant. Fra 1903 til 1909 er det ingen virksomhet, men så blir det atter drift fram til 1. verdenskrig. I 1909 skal det være tatt ut 1650 tonn kis for eksport. 9 - 10 arbeidere pluss stiger er i arbeid.

Omkostningene økte imidlertid sterkt. Dessuten tok det slutt på dynamitten. Man fikk et nitratsprengstoff som viste seg å ha liten virkning på fjellet.

I årene 1916 - 18 ble gruvene drevet av A. Huitfeldt & Co. Det ble da produsert 720 tonn svovelkis. Denne kisen ble kjørt til Heimdal stasjon, hvor den ble lastet på jernbanen og kjørt til Ilsvika, der den ble blandet inn i Kjøliskisen. Det var for lite kvantum og for fattig kis til at den kunne selges alene.

For å plassere Flaaløkken gruver, passer det kanskje å ta utgangspunkt i «Vassfjellet rundt». I stedet for å svette deg opp til Vassfjelltoppen, tar du av ved Flåvollen og følger kraftlinja et par kilometer vestover. Det du vil finne, er vassfylte gruvehol og kis- og steinhauger. Enkelte steder er området helt fritt for vegetasjon. Her var det liv og røre før århundreskiftet og i tidsrommet rundt 1. verdenskrig. Oppbevarte kart viser at her har vært en del bygninger.

Gruvene er som kjært barn; de har mange navn. De er omtalt som Vassfjellets gruver, Flaa gruver eller Flaaløkken gruver. Alle navna har naturlige forklaringer. Gruvene ble anlagt på Midtflaas grunn i Flå herred. Esten Flaaløkken, daværende eier av Flaaløkken (Nylykkja) oppdaget forekomsten og gav navn til skjerpene. I dagligtale er gruvene kalt Svoelkis eller kort og godt Gruvan.

Bergingeniør H.H. Smith må ha hatt en ubendig interesse for disse gruvene. Han skriver om dem første gang i 1899 — siste gang i 1950. Hans rapporter er skrevet på engelsk, svensk og et dårlig norsk. Han er ivrig for å få igang drift hver gang gruvedriften ligger nede. Så sent som i 1944 er han sikker på at det vil være regningsssvarnde å starte opp igjen, men det ble ingen ting av.

Flaa gruver (mines) er omtalt i Norges off.

statistikk, Norges Bergverksdrift, første gang i 1898. Gruva drives av Norsk-Belgisk Minekompani og 14 mann har sitt virke der. Året etter er arbeidsstokken redusert til 8 - 9 mann. I løpet av året har man vunnet ut 55 tonn kobbermalm og ca. 80 tonn kobberholdig kis.

Året etter forteller statistikken at det ikke har vært drift ved gruvene. Gruvehullene fylles med vatn og stillheten senker seg over området.

I 1915 settes gruvene i drift igjen av Chr. Münster fra Kongsberg og Johan Norman, Oslo. De store kishaugene i området forteller om stor aktivitet, men eksportforbud for kis satte en stopper for driften. I starten av 1920 ble 1000 kg. kis eksportert til Gøteborg. Siden har det ikke vært drift ved gruvene.

Bergingeniør H.H. Smith er tilbake i 1944. I en fyldig rapport konkluderer han med at gruvene snarest mulig bør settes i rasjonell drift. Kisen er av god kvalitet, og det er allerede så mye kis på tippen at det kan finansieres taubane til Kvål stasjon, hvor det allerede er sidespor. Smith skisserer også planer for flotasjonsverk. Kraftlinja fra Klæbu til Sagberget som går gjennom området, gav også ny optimisme.

I dag ligger gruvene øde og forlatt. Husa er for lengst råtna bort. Synkene er fulle av vatn, og er slett ikke ufarlige, særlig for skiløpere vinters tid. Mye fin kis ligger der fortsatt, så souvenirer er det nok av.

Hvorfor er gruvedrifta i Vassfjellet nærmest blitt for intermezzoer å rekne?

Det gamle Ulriksdal kobberverk hadde vel ikke så stor sjanse. Hadde det ikke vært for de kongelige privilegier, ville det vel neppe blitt brutt malm i Sjøla,

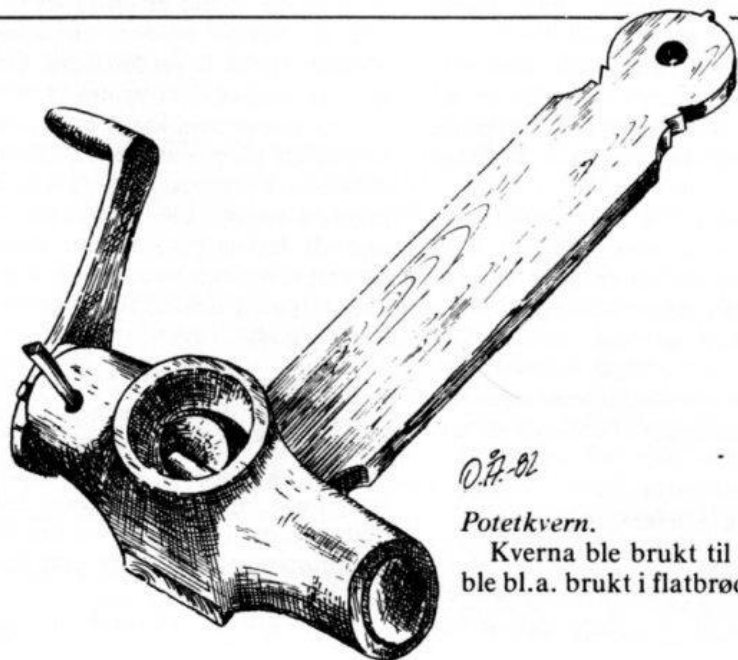
ei heller bygd smeltehytte. Kobberfunnet var vel så pass magert at baron Davidson fant det klokest å fordufte mens han ennå hadde reisepenger.

Når det gjelder Sjøla og Flåløkken kan vel årsakene være så forskjellige. For Sjølas vedkommende skriver Gunnar Aasgaard, som var driftsleder der i 1916 - 18, at kisen var for fattig. Om kisen fra Flåløkken gruver blir det rapportert at den er av god kvalitet, men her var nok transporten det store problemet. Kisen ble kjørt med hest og vogn etter en veg som i dag bare er synlig enkelte steder. Den gikk over myr og rabber, og det må ha vært en enorm påkjønning på såvel hest som doning. Det fremgår av en av rapportene fra driften at det kunne leses ett tonn pr. lass og at det kunne kjøres to turer pr. dag. Det er all grunn til å tvile på om det lot seg gjøre å kjøre så store lass. Når det så ikke ble noe av taubanebyggingen ned til Kvål st. er det nokså klart at driften måtte ta slutt.

Kanskje bør man helt til slutt sette gruvedriften i Vassfjellet inn i det storpolitiske spill under 1. verdenskrig. Norge var som kjent nøytralt, og kjempet for å holde seg utenfor krigen. Kobber og svovelkis kom til å spille en viktig rolle. Før krigen eksporterte vi til Tyskland, og Tyskland hadde stort behov for kobber og svovel til sin våpenproduksjon. England gjorde det imidlertid klart for den norske regjering at dersom eksporten til Tyskland fortsatte, ville ikke Norge lenger bli oppfattet som nøytralt.

Etter langvarige forhandlinger ble kiseksporten stanset. Gruvedriften i Vassfjellet var forbi.

Vi kikker på gjenstander ved Klæbu Bygdemuseum

Potetkvern.

Kverna ble brukt til å male Lokte poteter. Potetene ble bl.a. brukt i flatbrød og potetkake.

KORT HISTORISK OVERSIKT OVER HYTTEFOSSEN SAGBRUK OG HØVLERI I KLÆBU

Navnet *Hyttefossen* skriver seg trolig fra den tid det ble drevet smeltehytte på stedet. Det er funnet slagg-
hauger der som indikerer at smeltehytta har stått på
samme sted som der Hyttefossen sagbruk senere ble
oppført. Jens Kraft skriver i sin «Beskrivelse over
Norge», bl.a. at Hyttefossen smeltehytte ble drevet av
Ulriksdal Kobberverk som fikk privilegium på driften i
år 1670. Hvor lenge denne smeltehytta var i drift, er i
dag vanskelig å fastslå, men A. Helland skriver i
«Norges Land og Folk» bl.a.: «En hytte blev oppført
ved Hyttefossen i Klæbu. Verket blev drevet udover en
tid, vistnok uden at give synderligt udbytte, thi driften
ophørte forholdsvis snart ... ».

Viser forøvrig til «KÆBUBOKA», Bind I.

Etter muntlig overlevering av gamle folk på stedet
skal det etter smeltehyttas forfall ha vært oppført en
mølle og benstampe der, hvortil fossekraft ble utnyttet.
Mølla skulle ha vært drevet av endel gårdbrukere i
fellesskap.

Hyttefossen sagbruk ble påbegynt anlagt i begynnel-
sen av 1870-årene av firma A. Huitfeldt & Co.,
Trondheim. Dette velkjente firma hadde siden begyn-
nelsen av 1850-årene drevet bl.a. trelastforretninger i
forbindelse med treforedling. Huitfeldt overførte nå til
Hyttefossen maskiner og annet utstyr fra firmaets
mindre sagbruksanlegg i Vika (ved Donøyelva). Dette
sagbruket var forøvrig det første nordenfjells som var
utstyrt med grinnsager (oppgangssager). Som en kurio-
sitet kan nevnes at skurlasten fra Vika sagbruk ble ført
i et renneanlegg gjennom Hyttefossene og ned til
Tanem, hvorfra lasten så ble transportert med hester til
firmaets opplagstomter i Trondheim. Et slikt renne-
anlegg var visstnok ennå ukjent her nordenfjells.

Hyttefossen sagbruk kom i drift i 1874, høvleriet noe
senere. Driften ved bruket har foregått over to
perioder. Første driftsperiode 1874 - 1913.
Andre driftsperiode 1922 - 36. I andre driftsperiode
var høvleriet ikke i drift. Maskinene her var tidligere
blitt demontert. Fra 1913 - 1922 var det full driftsstans
ved bruket. Tømmeret ble disse år fløtet nedover
Nidelva til Trondheim og foredlet der.

Hyttefossen bruk var etter datidens forhold å rekne
både stort og moderne. Det ble således innsatt bl.a. 3
tidsmessige grinnsager (oppgangssager) og i tilknytning
til disse et kanteaggregat — til daglig benevnt «dobbelt-
sirkel» — som besørget kantskur av materialer fra
grinnsagene.

Videre ble oppført et stavskjæreri i egen bygning
med datidens mest moderne maskinelle utrustning på
området. Stavskjæreriet hadde således en meget
betydelig kapasitet, idet de 2 dobbelsidige stavklyv-
sager gjorde det mulig å nytte 4 stavskjærere samtidig
når dette var ønskelig. Som drivaggregat for hele sag-
bruket ble de første årene nyttet vannhjul, men i 1884
ble i steden innsatt en vannturbin — en Fransisturbin
på ca. 120 eff. HK. — levert av Myrens Mek. Verksted,
Oslo.

Avfallet fra alle sagmaskinene gikk ned i et sinnrikt
vannrennesystem under gulvet.

Alt sagflis- og vedavfall ble til å begynne med ført
ned i fossen, men strandeiere klaget over dette under
henvisning til at bl.a. fiskeinteressene i vassdraget ble
skadelidende. Følgen herav ble at alt treavfall fra
bruket ble opplagt nedenfor, langs elva. I sin «vel-
maktstid» antok dette opplag meget anseelige dimen-
sjoner.

Høvleriet kom, som tidligere nevnt, igang noe senere
enn sagbruket. Det ble oppført en egen rommelig
høvleribygning. I underetasjen ble bl.a. innredet staller
med plass til ca. 20 hester. Høvlerimaskinene var nye
da de ble innsatt ved Hyttefossen. En høvelmester ledet
den daglige drift ved høvleriet. I tilknytning til høvleriet
ble under første driftsperiode oppført et lite tilbygg for
tilvirkning av visse elementer for tønneproduksjon.

Det var her installert spesialmaskiner til formålet,
men produksjonen ble visstnok ikke særlig omfattende
den tid den pågikk.

I brukets første tid ble det bygget en tredam av grove
materialer over elva, tett ovenfor fossen. Dammen var
nærmest utført som bukkedam, boltet til fjellet.
Derved ble det mulig å få hevet vannspeilet noe i elva
ovenfor fossen. På landsiden ned mot bruket, ble det

bygget en tømmerrenne ned til tømmervelta ved sagbruket. Tømmeret, som ble sendt nedover renna etter sorteringen oppe i elva, ble trukket over renna og ned på velta v.h.a. en piggvalse, drevet av et vannhjul. Systemet virket godt og var, såvidt jeg kjenner til, driftssikkert under alle forhold.

Transport av alle materialslag innen bruksområdet foregikk på skinnegående vogner på et godt forgrenet skinnenett. Det ble tidlig bygget en opptreksbane fra sagbruket og opp til de høyereliggende opplagstomter og materialskur. Banens lengde i opptrekk var ca. 150 m og med en gjennomsnittlig stigning 1:10. Som trekkaggregat ble nyttet et vannhjul med diameter ca. 4,5 m., bygget i 1850 - 60 årene. Dette vannhjulet ble sannsynligvis overført fra det tidligere omtalte Vika sagbruk. Vannhjulet trakk en endeløs kjetting som de opp- og nedgående materialvogner var heftet fast i. Transportmengden for de oppgående vogner kunne komme opp i ca. 1 stdr. nyskåret last. Dersom forbindelsen med trekk-kjettingen på en eller annen måte skulle svikte, var det fare for ulykke ved at vogn med last da kunne ruse nedover igjen. For å forhindre dette ble det på vognenes bakre understell festet en grovt dimensjonert «slepegaffel». Under opptrekket ble gaffelen alltid slått ned. Ved eventuelt uhell ville da denne trykkes ned i bakken mellom skinnene og derved stoppe vogna.

Arbeidere ved Hyttefossen bruk 1907.

1. rekke fra venstre: Ola Vuttudal, Ole Sæther, Elling Sesseng, Per Moen, John Bolland, Ole Fremo, ? Grytdahl, Martinus ?, Anders Raaen.

2. rekke: ?, ? Sæther, Karl Sesseng jr., Karl Dragsten, John Nasset, Edv. Samstad, ? Sæther, Petter Haugen, Per Rendahl, Ole Teigaas, Ole Bjørklitrø.

3. rekke: Per Haugen, ?, Peder Lettingvold, Henrik Grendstadbakk, Nikolai Sæther, Fredrik Bolland, Ole Tøfte jr., Ole Løkaunet, ?, Per Eidstumo, Nils Bjørklitrø.

4. rekke: John Brøttemsmo, Arnt Ulseth, Meier ?, ? Samstad, Høvelmester Ericsson, Karl Bolland, John Engan, Odin Bye.

Original: Ingebr. Grendstad.

Opptreksbanen fungerte godt i alle år. Den gir forøvrig et fint bilde av den tekniske sans og praktiske innsikt de menn hadde som planla og bygget den.

Tømmeret til sagbruksdriften ved Hyttefossen bruk kom for en stor del fra Tydal og Selbu over Selbusjøen, men også meget betydelige kvanta kom fra tømmerdrifter i Klæbu. Tømmeret ble som regel oppsamlet i lenser i Bjørsjøen og ved Hyttefossen. I

følge opplysninger ble følgende tømmerkvanta tilført fra Tydal, Selbu og Klæbu i 5-årsperioden 1891 - 95: 8000, 7000, 7000, 6400 og 5000 tylvter. Gjennomsnittsdimensjonene fordelte seg noenlunde slik disse år: 50% - 10 alen 10 "topp, 20% - 10 alen 6 "topp og 30% - 9 alen 4 "topp.

Skurlasten ble transportert til Trondheim. Den første tid med hester — vesentlig på vinterføre. Det er fortalt at det til sine tider kunne være opptil 100 hester pr. dag. Fra 1924 gikk all trelast med biler.

Bruket med tilhørende bebyggelse fikk sitt eget lysverk i 1900 — et likestrømsanlegg på ca. 12 KW. som også ble drevet med vannkraft fra turbinen.

I brukets første driftsperiode var mellom 40 og 50 mann beskjeftiget etter at høvleriet kom igang. I de strengeste vintermånedene var imidlertid sagbruksdriften innstilt p.g.a. kulde og snø. Det pågikk på den tid av året reparasjons- og vedlikeholdsarbeider med redusert arbeidsstyrke.

I den andre driftsperioden (1922 - 36) lå arbeidsstyrken på ca. 30 mann, bortsett fra de sesongene det ble kjørt med 2 skift. Da lå styrken på omtrent det dobbelte antall.

Arbeidsstyrken kom for en stor del fra andre distrikter, men flere av dem stiftet familie og ble fastboende i Klæbu. Bruket fikk etterhvert en arbeidsstokk av rutinerne spesialister innen de forskjellige arbeidsoperasjoner. Blant de mange dyktige arbeidere med god innsikt og stor erfaring vil jeg gjerne få nevne

en mann som gjorde seg spesielt bemerket, nemlig Anders Raaen, som visstnok kom med allerede under ombyggingen av bruket. Raaen var en fremragende smed og mekaniker og ellers litt av en «tusenkunstner». Han var således kjent for å være meget innsiktsfull og iderik og fant gode tekniske løsninger på de problemer han gav seg i kast med. Jfr. forøvrig KLÆBUBOKA, bind I, side 386 (Bilde 1903).

Av hensyn til vassdragets elektrisitetsutbygging ervervet Trondheim kommune vassdragsrettighetene i elva, således også tilliggende områder ved Hyttefossen. Trondheim El.-verk bygget reg.dam over fossen.

Som tidligere nevnt opphørte sagbruksdriften her i 1936. Etter en tid ble så sagbruksmaskinene demontert og bygningene delvis revet. De resterende sagbruksbygninger m.v. brant ned i 1944.

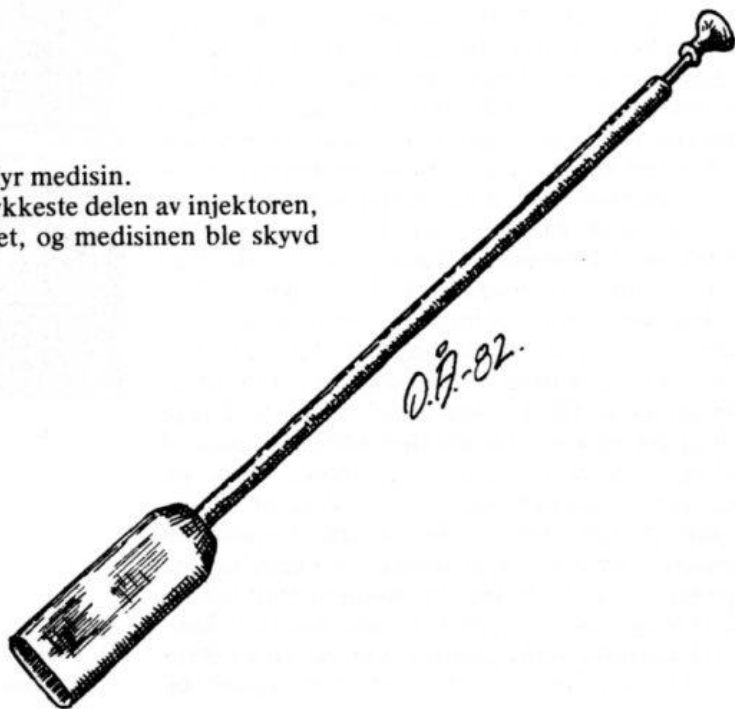
I dag er praktisk talt hele sagbruksområdet ved Hyttefossen skogbevokst — naturen er her i ferd med å ta igjen det tapte ... Bruket med høvleriet var i sin «veimaktstid» reknet for å være en stor og tidmessig bedrift, godt kjent i hele Trøndelag.

Vi kikker på gjenstander ved Klæbu Bygdemuseum

Medisininjektor.

Den ble brukt til å gi husdyr medisin.

Medisinen ble lagt i den tykkeste delen av injektoren, stukket ned i halsen på dyret, og medisinen ble skyvd ned.

Ole Svaan:

JON HYTTISAGEN

1852 - 1939

OPPFINNER - BYGDEGENI - JEGER - BYGDEORIGINAL

Jo var født på Hyttsagen i Klæbu, som på den tid var husmannsplass under gården Moen. Plassen ligger ved det tradisjonsrike Hyttens Saug, som skriver seg fra først på 1700-tallet, og som sto fram i en mere moderne skikkelse i 1870-årene, altså i Jo sin ungdom. Dette sagbruksmiljø ved Hyttefossen har nok preget hans senere innsats over et vidt område innenfor landbruksnæringen.

Hans 4 år eldre bror Gudbrand tok over og drev plassen alle sine dager, (f. 1848, d. 1939) mens Jo måtte ut for å tjene til livets opphold. Han bodde heime mesteparten av sine leveår og hjalp sin bror på bruket i ett og alt, ikke minst på det tekniske område. De giftet seg ikke, men deres søster Marit stelte for dem til sin død i 1935.

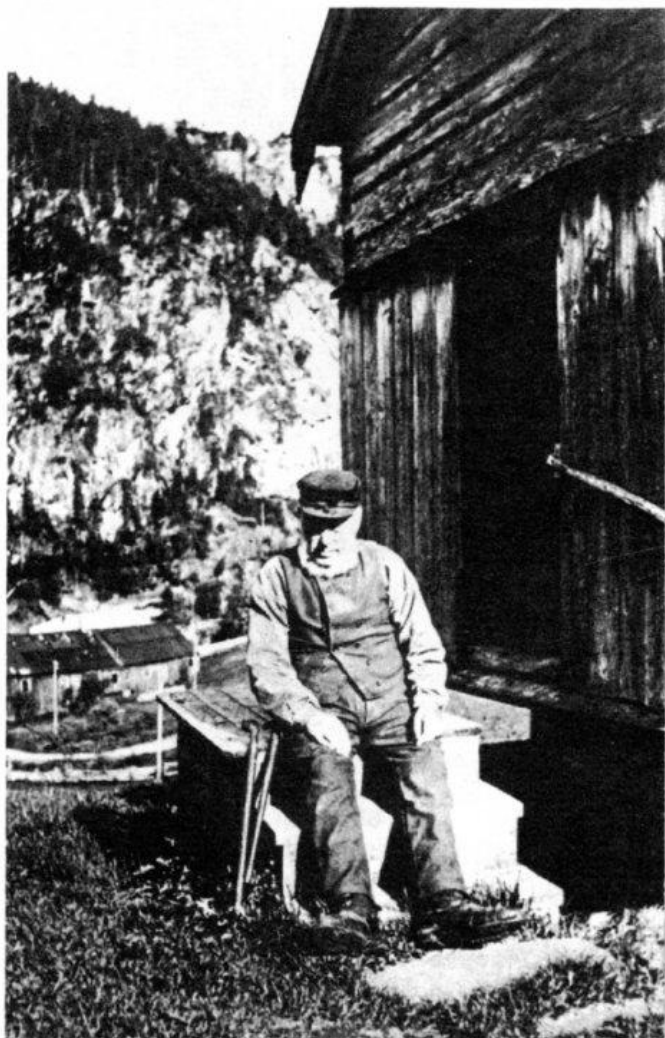
I sine yngre år drev Jo sagbruk på Brøttemstangen, fra ca. 1885 - 1918.

Dette var et dobbeltsirkelsagbruk drevet med dampmaskin, og han var den første i Klæbu som benyttet seg av den type trekraft. Iver Hansen var fyrbøter (f. 1847, d. 1932). Han begynte fyringen kl. 5 om morgenen, og hadde alltid nok damp når det øvrige mannskapet kom i 7-tida. Jo kalte dampen for «gåsså» som er en meget gammel benevnelse på våre trakter.

De første årene ble sagbrettet, som gikk på ruller med stokken på, skjøvet gjennom bladet. Noe senere ble det montert kamgang av jern under sagbrettet, og ved hjelp av en sveiv ble stokken matet gjennom bladet. Dette var et stort fremskritt og til stor lettelse for sagmannskapet. Imidlertid begynte Jo å sysle med tanken om ytterligere tekniske forbedringer, slik at dampkrafta kunne utnyttes mest mulig rasjonelt.

Resultatet av Jo's spekulasjoner ble at han konstruerte en sjølmating. Dette skjedde rundt 1895. Han fikk en nabo, Ole Lettingvold (f. 1846) til å lage modell forarbeidet i tre. Denne tremodell ble levert til Hommelvig Støberi (etablert ca. 1888), som på bestilling støpte sjølmatingen i ett eksemplar til Jo. Denne sjølmatingen brukte Jo på sitt sagbruk til nedleggelsen av bruket i 1918. Denne matingen har det ikke vært mulig å finne restene av, trolig solgt til brom.

Oppfinnelsen vakte oppsikt i vide kretser. Sjølmatingen ble drevet med kjetting. Som det vil gå fram av bildet var det freset spor i det store hjulet og

Jon Hyttsagen, f. 1852, d. 1939. Bildet ca. 1936.

tilsvarende spor på et hjul montert på sagspindelen. Kraftoverføringen med kjetting ble brukt av Jo helt til nedleggelsen av bruket. Såvidt en kjenner til søkte ikke Jo Hyttsagen om patent på sin oppfinnelse.

Kort tid etter at Jo fikk laget sin mating, begynte Hommelvig Støberi å markedsføre sin sjølmating, som var en tro kopi av Jo's oppfinnelse. Hommelvig Støberi fikk trolig patent på matingen, men denne side av saken er ikke undersøkt. Ifølge flere troverdige kilder jeg har vært i kontakt med, bl.a. flere som arbeidet på sagbruket, er det på det rene at Jo skal ha æren av å ha oppfunnet og konstruert denne type sjølmating.

Klæbu Museumsnemnd har besørget tremodellen av matingen montert i et trestativ, slik at funksjon kan demonstreres. Dette arbeide er utført av Reidar K. Grendstad, kjent snekker og smed. Denne tremodellen er utstilt på Klæbu Bygdemuseum.

Hommelvikmatingen ble med årene montert på en rekke sagbruk i Klæbu, og ellers i Trøndelagsbygdene. Den har vist seg å fungere meget bra, og var dertil lett å montere og reparere, i forhold til mere avanserte typer (Myhrematingen). Det kan legges til at Hommelvik Støberi forbedret oppfinnelsen endel, bl.a. ble den laget for reimtrett i stedet for kjettingtrett.

Jo Hyttsagen konstruerte også et overblad på storbladsida. Denne innretningen var nedsenkbar, og ble brukt i de tilfeller stokken var så stor at det ordinære storbladet ikke skar opp. Da ble overbladet senket ned og tok motskjær. På denne måte ble mannskapet spart for mye arbeide, som ellers måtte utføres med øksa under vanskelige forhold, — lavt under taket og ellers trangt om plassen på mange måter. Denne innretning ble etter en tids bruk nektet brukt av arbeidstilsynet.

Slike innretninger, ev. godkjente typer, kjenner en ikke til har vært brukt i vårt distrikt.

Jon Hyttsagen konstruerte også en sagflistransportør, som var meget sjelden på den tid og forsåvidt også senere.

Sagflistransportøren ble først alminnelig her i Klæbu i 30-årene. Jo's innretning var en såkalt beltetransportør, og var meget anvendelig på sagbruk med lave fundamentener. De fleste sagbruk her i Klæbu ble ofte bygd i en bakkeskråning på høye peler. På denne måte ble det gode forhold for tømmervelta, og stor fallhøyde for både sagflis og skurlast.

For å understreke Jo Hyttsagens genialitet kan det videre nevnes at han laget en naturgjødselspreder, «SNÅPA», som sies å ha vært meget anvendbar.

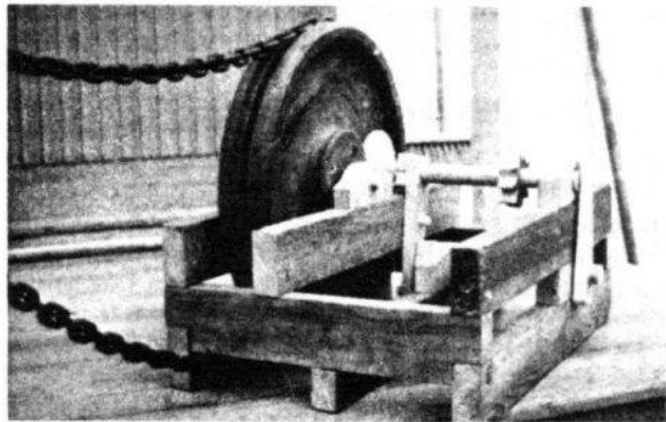
Videre laget han en giktmaskin, som etter Jo sitt utsagn virket fortrinnselig. For å kunne lage denne må han ha studert endel elektronikk. Giktmaskinen er i bruk også i dag av nåværende eier av Hyttsagen, Ingebrigt Grendstad. Ingebrigt Grendstad forteller at maskinen har vært prøvd i den senere tid og at den har lindret hans giktplager.

Jo var også fiolinspellmann, og han laget selvfølgelig sin egen fiolin, som sammen med mange tekniske finesser oppbevares på Hyttsagen den dag i dag.

Jo Hyttsagens fiolin.

Foto: Ole Svaan.

Modell av sjølmatingen med kjettingtrett.

Foto: Ole Svaan.

Jo Hyttsagen bygde også forsamlingshall for grenda Hyttfossen i Klæbu, som gikk under navnet «JO-SALEN». Den ble bygd i 1898 - 99. Han reserverte et rom i denne bygningen, som han brukte til kontor. Jo var utvilsomt den første i vid omkrets som innså nødvendigheten av å ha samlet alle papirer på et sted, — et eget rom å trekke seg tilbake til med sine funderinger.

Josalen ble brukt til skytterfester (skytterbanen lå like ved), basarer, 17. mai-fester m.v.

Jo var jeger, en av de mest namnspurte i bygda og langt utenom dens grenser. Han skaut den siste bjørnen og den første elgen i bygda.

Jo Hyttsagens merittliste er på langt nær kommet fram i denne sammenheng.

Det var først og fremst hans innsikt og oppfinnelser på sagbrukets område som her skulle fremstilles.

Mine kilder til denne artikkel er muntlige overleveringer av personer som kjente ham godt, delvis arbeidet på hans sagbruk, eller på andre måter sto Jo Hyttsagen nær.

Her nevnes: Ola O. Bjørklimark, Ingebrigt Grendstad (Hyttsagen), Reidar K. Grendstad m.fl.

Jo Hyttsagen drev Fosshode (gnr. 41 i Klæbu) i mange år, mens hans bror Guldbland drev Hyttsaga. Jo var pukkelrygget, og Guldbland var en-øyet.

Tidlig en morgen rundt århundreskiftet møttes brødrene i Tullusdalen, — Jo på vei til Hyttfossen for å hente lass, — Guldbland på vei til Heimdal med lass. Følgende replikkveksling oppsto mellom brødrene:

«Du e så tile ut du å bror me sekken på ryggen», sa Guldbland til Jo. «Æ skjøne det må vårrå tile ættesom du ha fått opp bærre ei au (øye)», svarte Jo.

HUSMANNSPLASSER, BOLIGPLASSER OG SETERVOLLER I ELDRE TID

Plasser under Haugum:

HAUGDALEN

Denne plassen lå på andre siden av Håggåbekken, rett nord for Fossbakkens hus. Plassen lå i en ganske bratt skråning, sydvendt. Stedet der plassen lå, kalles i dag Flattrøbakkene; mot n.ø. Kalvtrøa. Kalvtrøa er nok et navn som har gått i glemmeboka. Det er all grunn til å anta at Haugdalen ble nedlagt rundt år 1850. Ole Olsen Haugum har fortalt til sin sønn Ole O. Haugum f. 1882, at han kunne huske en gammel kone fra denne plassen som han en gang var i følge med opp Golløvreina. Gutten sprang foran kona opp den bratte bakken og kom først opp på Golløvåkeren, hvor han ventet. Da hun nådde igjen gutten, sa hun disse visdomsord: «Haugbakkene har vunnet over meg og mange før meg, og de vil nok også vinne over deg». De har senere vunnet over ham og flere til. Ole O. kunne være 6-7 år den gangen. Den nevnte kona var antagelig Sigrid Olsdatter Meuglen som døde i 1847.

HAUGTRØA

I daglig tale kalt Haugen, lå omtrent midt i det store plantefeltet til Ole A. Haugum. Grunnmuren etter stua vises den dag i dag. Husmann Ole Haftorsen var antakelig på denne plassen. Det er i hvertfall sikkert at Lars Jonsen, født 1816, fra Hjellia, var bosatt på Haugen. Peder Pedersen Hagen, født 1861, var husmann på Haugen, inntil han i 1895 flyttet til Husbytrøa. Han flyttet også våningshuset til Husbytrøa. Det er mulig det var noen bosatt på Haugen mellom Lars Jonsen som døde i 1882 og Peder Hagen, men det kan jeg ikke huske å ha hørt noe om.

Ole O. Haugum, født 1882, kunne fortelle at han i sine guttedager hadde hørt om en plass som lå ca. 200 m opp for Haugen. Ole A. Haugum snauhogde dette området siste vinter (1982). Han kunne også fortelle at de på denne plassen avlet kålrabi, men krøtter fra utmarka spiste opp grønnsakene. Husmannen fikk da forlenget grensegjerdet mot Husby med ca. 50 m fram til et berg. Det foreligger papirer på at denne gjerdebiten var til nedfalls rundt 1840. Haugum har gjerdeplikten her den dag i dag, mens det nedenforliggende gjerde tilhører Husby. Jeg vil da tro at denne plassen ble nedlagt rundt 1840.

HÅGGÅDALEN

Bygselplass under Haugum, lå på nedre side av den gamle bygdevegen som gikk forbi Håggån. Plassen ble bygslet rundt århundreskiftet (1900) av Jon N. Hagen. Avgiften var kr. 10,- pr. år og ble betalt inntil 1960. Jon Hagen var gift med Marta Brandal. På plassen fødte de ei ku og noen sauer. Bolighuset brant ned i 1947.

DALAROMMET

Rett over vegen for Håggådalen bygde Ole Olsen Storvold, født 1864, hus. Han var gift med Anne Bergitte Eidstu, f. 1866. De drev ei tid med handel. Anne Bergitte var blind, men var likevel daglig i forretningen. Omkring 1910 flyttet de til Melhus og begynte med handel der. Ole Halset hadde på den tid bygd Skarpsno og åpnet forretning. Samtidig var den nye Haugdalsvegen bygd. Dette gjorde vel sitt til at de sluttet med handel i Håggådalen.

HUSBYEGGA (BERGITTEHAUGEN)

Ane Bergitte Kvernodden er også nevnt i Klæuboka. Hun bodde i en liten stue som hun flyttet med seg fra Tangvoll. Der hun bodde, kaltes i mine guttedager Bergittehaugen og har ingen ting med Haugtrøa å gjøre. Datteren Petra var gift med stasjonsmesteren på Lundamo. Stuen på Bergittehaugen havnet på Torp. Det var antakelig den stuen Knutsen ominnredet for noen år siden. Fossbakken bygde hus på denne tomte i 1967.

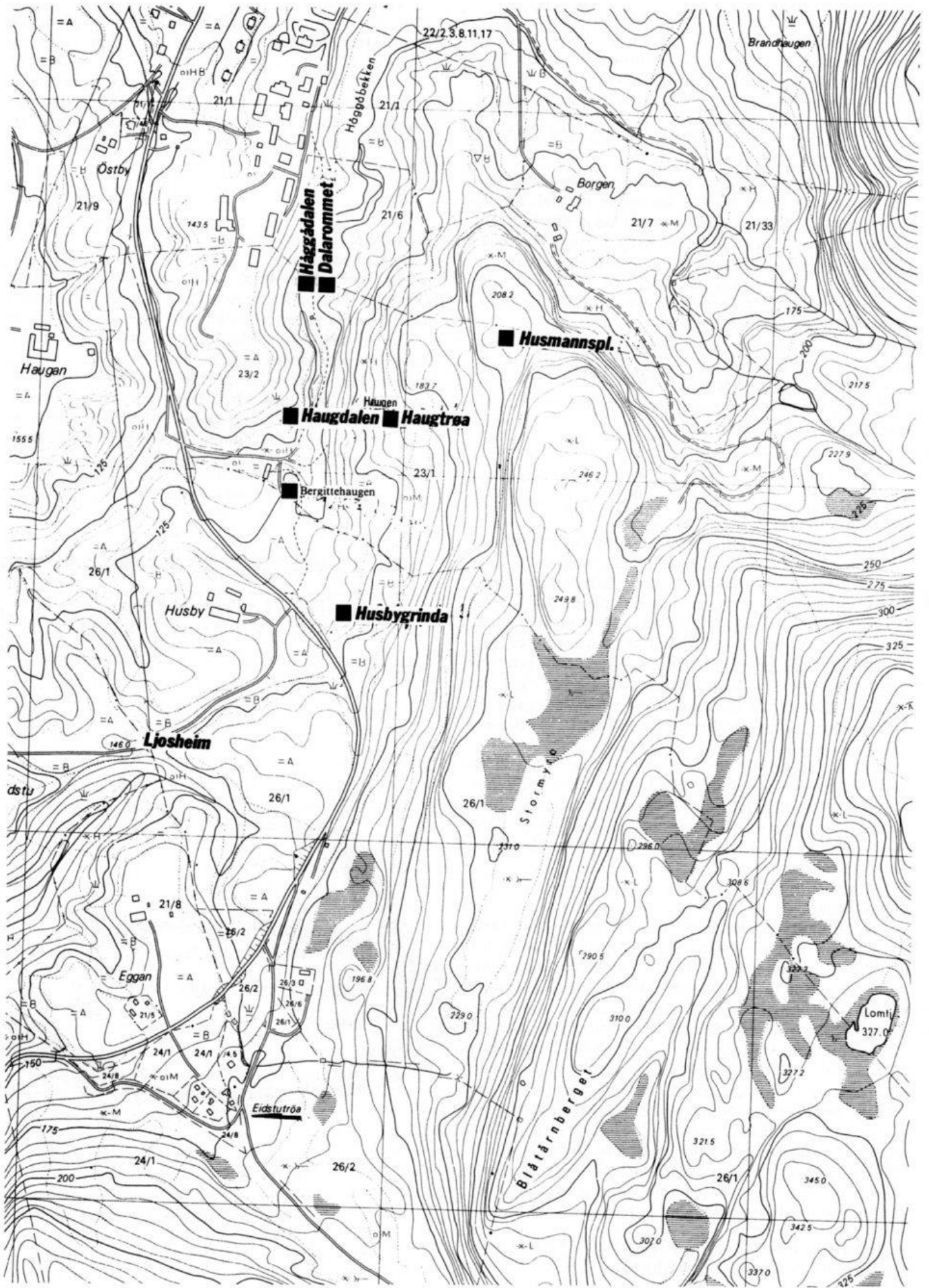
Plasser under Husby:

HUSBYGRINDA

Dette er en plass som har gått i glemmeboka. Jeg tror denne plassen lå ved Åstrøgrinda, ca. 200 m rett øst for gården.

HUSBYTRØA

Etter husmann Arnt Olsen overtok Petter Strand Husbytrøa. Han var der bare få år, før han kjøpte Brandhaugen og senere Børgan. Den neste var Peder Pedersen Hagen, f. 1861. Han fikk skjøte på plassen i 1903, og ikke hans sønn lappfogd Peder Hagen, som

det står skrevet i Klæbu-boka. Denne plassen var i mine barnedager også kalt Branntrøa. Dette tror jeg skriver seg fra en skogbrann som trolig har forekommet ovenfor plassen. Under skogsveigarbeid for en del år tilbake, kunne en finne kullrester under matjordlaget.

EIDSTUTRØ (STUGGU)

Denne var plass under 3 gårder, Husby og begge Eidstugårdene. Også her ble det drevet handel. Særlig med tobakk og øl. Den siste husmann på denne plassen, Andreas K. Stuggu, hadde bekksag i Stuggubekken. Saga ble drevet med vann fra 2 damanlegg. Andreas drev mye med leieskjæring. Jeg vil nevne at alle materialer til fjøset på prestegården var saget av ham. Fjøset ble oppsatt rundt år 1900.

Ellers drev han en del med tjærebrenning og mye annet som skaffet inntekter. Det kan sies om ham at han som husmann satt meget godt i det. Karen og Andreas Stuggus datter, Karen, var organist ved Klæbu kirke en del år.

SETERVOLLER

Ratbuvollen ligger ca. 500 m nord for toppen av Ståggån. Min far kunne fortelle at det i eldre tider bodde folk der. I nærheten av Ratbuvollen ligger Svarttjønna. Etter at et av barna druknet der, flyttet beboerne derfra. Jeg har observert at det er åkerreiner der, og jordsmonnet er godt. Ratbuvollen var for ca. 100 år siden inngjerdet og var inntil da brukt som setervoll for Husby. Av ting som taler for at Ratbuvollen var bebodd, kan nevnes den gamle kløvveien som gikk fra Vinnsmyra, forbi Ratbuvollen og ned til Borgen (Børja).

Jeg vil også nevne at det langt tilbake i tida lå en setervoll på Møsmøråsen, ikke langt fra Svarthammerdalen. Ole Haugum fortalte meg hvor den lå, og i hans barndom kunne en se råtne rester etter hus. Dette måtte etter hans mening ha vært heimvoll for Haugum.

LJOSHEIM I

Klæbu Frilynde Ungdomslag ble startet i året 1892. Den første tida ble møter og tilstelninger holdt hos medlemmene. Det ble tidlig klart at skulle laget være liv laga, måtte det ha eget hus. År 1901 var Ljosheim I ferdig, og ungdomslaget kunne holde møter og tilstelninger under eget tak. Huset lå ca. 300 m. sør-vest for Husby, like ved gårdsveien til Eidstu. Nesten hele bygda tok del i oppsettinga av huset. Noen med leveranse av tømmer, andre med arbeid. Den som hadde størst ære for at bygginga kunne settes i gang, var daværende formann i laget, Claus Sivertsen Eidstu. Hans far, Sivert Eidstu, eier av Eidstu Øvre, og Edvart Husby, eier av Husby, ga vederlagsfritt tomt til huset. Ljosheim I ble brukt som forsamlingshus fram til 1928, da det nye Ljosheim ble bygget nord for Hesttrø.

Det gamle forsamlingshuset ble solgt til Einar Halset og oppsatt i Granåslia i Strinda. Huset står der framleis.

Ikke alle var enig i at Klæbu Frilynde Ungdomslag skulle startes, og enda mindre enig i hva de sto for og drev med. Jeg kan nevne at det den første tiden etter starten av laget ble innøvd en del skuespill, og drevet mye med høytlesning. Dette foregikk hos medlemmene.

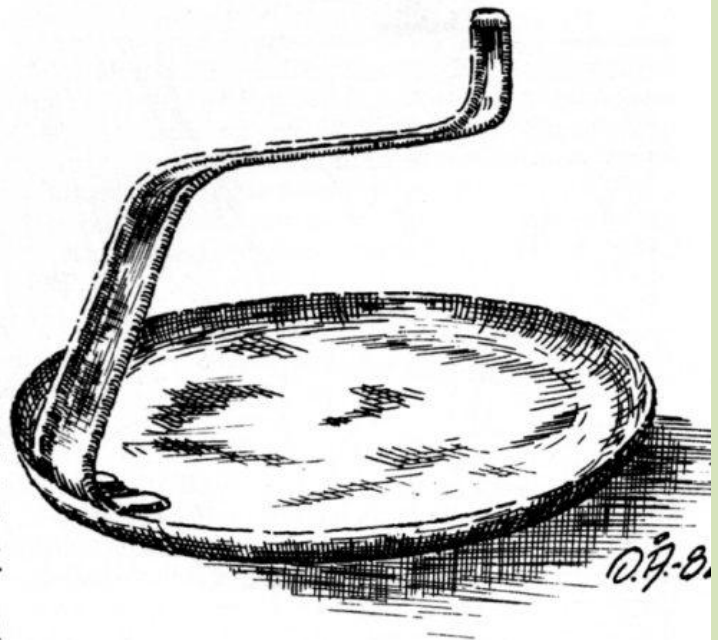
Jeg har hørt fortalt at under innøvelse av skuespillet Fjelleventyret ble det sagt at Belsebub hadde tatt bolig på Husby.

LEIEBOER PÅ HUSBY

Før 1850 bodde her på gården en pensjonert kriger, kaptein Wolf. Han hadde deltatt i krigen først på 1800-tallet. Denne kapteinen var litt av en original. I sitt testamente skrev han ned sine siste ønsker. Et av dem var at han ikke skulle jordfestes på vanlig måte, men det skulle skytes 3 ganger over kisten når den skulle senkes i grava. Dette ble så vidt jeg vet ikke gjort. Han ble nok begravet på vanlig måte. Dokumentet som det her siktes til, ble i mange år oppbevart hos Andreas Tanem. Det er grunn til å anta at testamentet er ødelagt eller tilintetgjort.

GJENSTANDER FRA KLÆBU BYGDEMUSEUM

Skumsleiv.

Den ble brukt til å ta fløten av melka.

John Aas:

Drukningssulykke i Klæbu 3/3-1937

Vinteren 1937 var en såkalt barfrostvinter. Snø fantes nesten ikke, slik at tømmerkjøerne der det var skogsdrift, hadde vanskeligheter når det måtte lages «skåveier» i bakket terreng. Idrettslagene slet også ekstra med mangel på snø når det skulle arrangeres skirenn. Vind og kaldt hele vinteren slik at vann, sjøer og myrer frøs til, og djup tele i jorda over alt.

Skogsveier var den gang ikke bygd, men transport av tømmer gikk over blautmyrer og over is på vatn og sjø.

På Selbusjøen lå isen metertjukk i hele sjøens lengde, og trafikken «sjøverts» mellom Selbu og Klæbu gikk etter isen uten problemer for kjentfolk.

Vi bodde på Grendstad.

På formiddagen den 3. mars kom Brynhild Grendstad inn til oss og fortalte at det var ringt i telefonen fra Ole Moen om at Anna Berg hadde stått ute og sett at Klaus Brøttems lastebil hadde kommet kjørende fra sjøen rett ut over Trangsundet. Rett ut for Grendstadsaga gikk plutselig bilen gjennom isen og ble borte. Jeg sprang straks ut og tok en sparkstøtting og for så beinveien utover jordene ned til åpningen i isen. Noen mennesker var ikke å se, bare 5 stk. 200 l. oljefat og en strisekk (jute-) flaut i vatnet.

Jeg fikk karret til meg sekken, og fant en kjeledress i den. I ei av lommene var det et papir det sto Ole P. Fuglem på. Jeg skjønnte da at bilen var fra Selbustranda og at det ikke var Brøttems bil.

Så kom Haldor N. Grendstad ned til sundet, og vi var straks enige om at det var ukjente folk som hadde kjørt seg ned på sundets farligste punkt. Om det var sterk is der en dag, så kunne det være åpent vatn dagen etter. Det var også spor etter en personbil som hadde snudd akkurat der kvelden før. Årsaken til at isen der var så farlig, var at det varmere undervatn i sjøen ble presset opp under isen i det grunnere partiet av Trangsundet.

Kjentfolk kjørte til og fra sjøen ved «Østerlandet» mellom Grendstad og Teigtrøa der isen var solid.

Vi ble enige om å varsle lensmannen og få tak i hjelp for å sokne. Ola Bjørklimark ble med oss, og i Trondheim Elektrisitetsverk's anlegg like ved fikk vi låne en vannkikkert, og med båt ut på isen kunne vi så se ned på lastebilen, en Diamond av samme merke og farge som Klaus Brøttem's. Bilen sto på 8 meters djup, og på hjulene.

Det var vondt å sjå noe rundt bilen, men jeg syntes å sjå noe som lignet på en knytt neve. De andre kunne

ikke sjå dette. Jeg hugg for alle tilfeller et hakk i iskanten rett opp for det jeg syntes å sjå på sjøbunnen.

Vi gikk så opp på Grendstad for å lage noe til å sokne med. En stor jernkrok ble satt på sammenspikrede trelekter. Med denne dregg undersøkte vi så ned for hakket i iskanten. Dreggen festet seg straks, og med opp ble en mann i svart frakk, mørke klær og lue trukket ned over hodet. Han hadde på seg selbu-votter. Det viste seg at det var handelsmann Martin Hilmo.

Etter at Hilmo var bragt opp på Grendstad, var ingeniør Reidar Fjellanger kommet fra T.E.V.'s anlegg med et lite kranspill med lang wire. Vi begynte da fra båten å forsøke å feste wirens jernkrok på bilens støtfanger. Dette var ikke så enkelt å få til. Men omsider lyktes det å feste kroken, og innsveiving på kranspillet i land kunne begynne.

Jeg fulgte med i vannkikkerten. Plutselig så jeg at bilen holdt på å velte på grunn av sidetrekkingen. Samtidig kom det glidende et damehode og hennes skuldre ut av bildørens åpne vindu. Det ble så ropt at de måtte slakke litt på wiren. Da det ble slakket, så jeg at bilen plutselig kastet seg slik at den ble stående i retning mot land, og dama gled samtidig inn i førerhuset igjen. Da det så ble sveivet inn, gikk det greit å få bilen opp på land. Damen som var alene i førerhuset, ble så bragt opp på Grendstad.

Det var etter hvert kommet en god del mennesker ned til stranda for å følge med i sokningen. Blant disse var det selbygger som drev skog- og sagbruksarbeide ved Nordseth. Noen av dem var nære slektninger av de druknede. De kunne fortelle at Peder O. Fuglem og Martin Hilmo skulle kjøre til Trondheim ut over Selbusjøen. Fuglem's datter, Karen, ville bli med, men faren nektet. Imidlertid gav hun seg ikke, og begynte å gråte. Det ble så til at faren gav etter slik at hun ble med.

Da tredjemann ikke var funnet, ble det soknet ut over kvelden uten resultat.

Ingeniør Fjellanger mente at det måtte forsøkes med dykker. T.E.V. hadde fullt utstyr til dette i anlegget, og vant dykker, Olaf Fjeldsæter. Fjellanger gikk så for å ordne med dette.

Råka i isen fra land hadde nå begynt å fryse til. Det ble så at Kai Sørum og jeg tok båten og åpnet råka igjen med øks. Halvveis fra land så jeg noen hvite

Bil med 3 personer gjennom isen på Selbusjøen. Alle omkom.

EN forferdelig ulykke hendte på Selbusjøen i formiddag idet en bil med tre personer kjørte igjennom isen i Trangsundet. Alle druknet. De omkomne er: Gårdbruker Peder Olsen, Fuglem, hans datter Karen og kjøbmann Martin Hilmo, samtlige fra Selbustranda.

**Forferdelig
ulykke ved
Brøttem i
formiddag.**

Fuglem kjørte hjemmefra i 9-tiden imorges, og hans datter og Hilmo skulde bli med på byturen. Alle tok plass på føreriset i lastebilen. I stedet for å ta den ordinære rute over Hommelvik, foretrakk Fuglem å kjøre over sjøen til Brøttem og fortsatte derfra til Trondhjem.

Hvordan Fuglem har kommet på en slik tanke er en ren gåte. Lensmannen i Selbu forteller iallfall at ham bekjent er det første gang noen har trafikert Selbusjøen på en slik måte. Men Fuglem vilde altså våge forsøket og det endte med en tragedie.

Turen gikk bra inntil man nådde Trangsundet som fører inn til Brøttem. Noen personer som bor i en hytte ved sundet så bilen komme i god fart. — Dette kan aldri gå bra! ropte den ene. Sekundet etter tok bilen en sving til siden og gikk gjennom isen.

Lommeboken med certifikatet fløt op.

Folk drog straks ut til ulykkesstedet i håp om å kunne bringe

hjelp. De så da et stort hull i isen, og i råken fløt noen oljefat. Bilen kunde skimtes på bunnen, men det var håpløst å tenke på redningsforsøk. Trondhjems elektrisitetsverks anlegg blev derfor varsler, og flere folk drog straks ut med taljer og annet bergningsmateriale. Lensmannen i Klæbu og distriktslægen blev likeledes budsendt.

Det var imidlertid temmelig vanskelig å få halt bilen op på isen. Mens man holdt på med dette arbeide fløt det op en lommebok med et certifikat. Certifikatet lød på Peder Olsen Fuglem, Selbu. Dermed var det bragt på det rene hvem føreren var.

I det lengste håpet man at ulykken bare hadde krevet et menneskeliv. Lommeboken som fløt op tydet nemlig på at det var lyktes Fuglem å få op bildøren, og at han hadde forsøkt å ta sig op til overflaten.

Lensmannen i Selbu blev dog anmodet om å foreta nærmere undersøkelser for å få bragt på det rene om fler personer muligens hadde vært med på kjøreturen. Lensmannen tok sig øieblikkelig av saken og han fikk da melding om at bilen hadde kjørt med tre personer. Da ingen skulde av underveis, må således alle være omkommet.

Da denne sørgelige melding blev kjent, blev bergningsarbeidet drevet ennu mere intenst. Ved 13.30-tiden lyktes det å få halt opp bilen. Karen Fuglem satt fremdeles på føreriset, men karenne var borte. Sannsynligvis må de ha sittet ved hver sin dør, og det har altså lyktes dem å komme fri uten at de maktet å ta sig op til iskanten. Det er også mulig de har fått krampe i det kolde vannet.

Liket av Karen blev straks bragt til nærmeste gård. Imens fortsatte sokningsarbeidet. Dette var ingenlunde ufarlig. Isen pleier nemlig å tine temmelig hurtig i Trangsundet når det setter inn med mildvær. Dette har Fuglem ikke vært oppmerksom på. Mens det er flere tommer is på Selbusjøen er den nu så tynn ved Brøttem at isen bare så vidt holder voksne folk.

Sokningsarbeidet måtte derfor drives med den ytterste forsiktighet. Planker blev lagt ut til hullet i isen og bare noen få mann våget sig helt ut til kanten.

Ved 14.30-tiden hadde man ikke fått op likene av Fuglem og Hilmo, men man håper det vil lykkes innen mørkets frembrudd.

De døde.

er: Gårdbrukersønn Peder Olsen Fuglem. Han er sønn av gårdbruker og skysskaffer Ole Fuglem og hjelper sin far med å stelle gården. Han er 42 år og gift, og hans eneste barn, datteren Karen fulgte ved ulykken sin far i døden. Karen var 20 år.

Kjøbmann Martin Hilmo. Han var 31 år og ugift.

Ulykkesbudskapet blev mottatt med sorg over hele Selbustranda og flaggene vaier idag på halv stang på de fleste gårder. Alle omkomne var meget avholdt på sitt hjemsted.

papirer på undersida av nysen, og slo da med økshammeren der, og opp spratt ei mørkebrun lommebok som vi ikke i det hele tatt hadde sett. Denne ble straks overlevert til lensmann Ingvar Asphaug som sto på land. Det viste seg at boka inneholdt et betydelig beløp penger.

Sokningen ble innstilt, og videre sokning skulle så fortsatte neste morgen.

Om kvelden tok jeg sparkstøttingen og sparket oppover sjøen for å delta i ei begravelse i Vikvarvet, og ble således ikke med i videre sokning.

Peder O. Fuglem ble funnet en eller to dager senere av dykker Olaf Fjeldsæter. Fuglem satt på huk og holdt omkring en søkktømmerstokk som sto på ende på sjøbotnen ca. 100 m. nedenfor ulykkesstedet.

Begge menn hadde kommet seg ut av førerhuset på bilen, men ikke damen.

En kan vanskelig tenke seg tragedien da bilen sank, og hvordan de 3 tok situasjonen de var i.

De omkomne var: Peder O. Fuglem, gift, født 16/9-1893. Karen Fuglem, ugift, født 22/2-1917. Martin Birger Hilmo, ugift, født 15/2-1905.

De lumske isforhold på Trangsundet hører nå fortida til. Den gang gikk vatnet fra Selbusjøen forbi Brøttem, Bjørsjøen og videre som Nidelva.

Nå går vatnet fra Selbusjøen stort sett gjennom tunneler ovenfor Trangsundet i forbindelse med Trondheim Elektrisitetsverk's kraftutbygging i vassdraget.

Kjære leser!

Som formannen sier i forordet, er dette Klæbu Historielags første årsskrift, et skrift som skal bli et fast innslag i det lokale kulturlivet i åra framover. Men skal vi få til et levende årsskrift, som gir oss glimt av levevilkår og livsformer i eldre tid, er vi avhengig av å få kontakt med leserne. Gi historielaget tips, gjerne også tilbud om stoff — og framfor alt råd og kommentarer til utforminga av skriftet.

Vi takker artikkelforfatterne og de som har bidratt med tegninger og bilder. Vi har fått ja overalt der vi har spurt. Det lover godt! Takk for god hjelp.

Hilsen redaksjonskomiteen

Ivar Skei Asbjørn Stjern Inge Vevang

Respekt for fortiden

Å verne best mulig om tradisjon og arv, det burde gjelde også de som bygger hus i dag. Stedsfremmede, glorete kataloghus i gammelt bygdemiljø virker støtende på mange, og kunne ha vært unngått med litt omtanke. Vårt tegnekontor her i Klæbu spesialtegner gratis hvert enkelt hus etter omgivelser og stedlige behov. Huset blir allikevel rimeligere enn mangt et typehus, og du får en bolig som er tilpasset dagens krav — uten å kaste vrak på fortiden.

Trønderhus
—merkjent for kvalitet. KLÆBU
7000 Klæbu — TH. (075) 82 000.

KLÆBU BYGDEMUSEUM

Klæbu Bygdemuseum er bygd ut på de to eiendommene Teigtangen og Bjørklitangen. Museet har en fin beliggenhet ved Teigen — like ved Selbusjøen.

På eiendommen finnes følgende bygningsmasse: Våningshus, stabbur, vedskjul, mastu, vasshus, stimkjeller, snekkerverksted, sagbruk og smie. Museet er åpent i helgene fra juni til september.

Slutta lag kan bestille omvisning til andre tider i telefon 62 200 eller 62 776.

Det vil også i 1983 bli arrangert museumsdager!

Litt om bidragsyterne

Kristian Engan f. 2.9.1909 i Klæbu. 43 år ved Sør-Trøndelag Vegvesen, de 13 siste år som vegsjef. Bosatt i Trondheim, pensjonist.

John Aas f. 6.11 1909 i Meråker. Ligningsfullmektig og bureiser i Klæbu. Nå pensjonert.

Asbjørn Husby f. 20.4 1925 i Klæbu. Gårdbruker på Husby.

Odavar Åreide f. 2.9 1936 i Bodin. Lærer i ungdomsskolen.

Ole Svaan f. 8.4 1924 i Klæbu. Jordstyretekniker og gårdbruker. Formann i bygdeboknemnda og i museumsstyret.

Atle Døssland f. 1948 i Klepp på Jæren. Bosatt i Klæbu 1974 - 78. Redaktør for Klæbuboka 6d.1. 1977 - 78. Er nå førsteamanuensis ved Møre og Romsdal Distrikthøgskule, Volda.

Berit Marie Hjellien f. Stjern, 2.2 1903 i Åfjord. Kom til Klæbu i 1927 som budeie på Brøtten. 1932 gift med Knut Hjellien. Kårkone på Hjellien.

Erling Bøhle f. 20.4 1945 på Kvål. Er nå bosatt på Hitra. Underviser i ungdomsskolen.

Marit Kleven f. Villmo 30.5 1932 i Klæbu. Pleier-assistent ved Hallsetheimen.

Lover for Klæbu Historielag

§ 1.

Laget har til formål å vekke interesse og skape forståelse for bygdas historie. Det vil arbeide for å utbre kjennskap til vår kulturarv og verne kulturminner av alle slag i bygda.

§ 2.

Alle som vil støtte eller arbeide for lagets formål, kan bli medlemmer ved å betale årskontingenten. Kontingenten fastsettes av årsmøtet. Institusjoner og lag kan bli medlemmer ved å betale en kontingent som skal være 1 gang høyere enn årskontingenten.

§ 3.

Årsmøtet er lagets høyeste organ. Det innkalles av styret med minst 14 dagers varsel. På årsmøtet skal styret legge fram revidert regnskap og årsmelding samt budsjett og arbeidsprogram for året som kommer. Ved lovendringer kreves 2/3 flertall, ellers vanlig flertall. Dersom styret eller 1/3 av medlemmene finner det påkrevet, kan det innkalles til ekstraordinært årsmøte.

§ 4.

Laget ledes av et styre på 5 medlemmer. Medlemmene har en funksjonstid på 2 år. Det velges hvert år 2, henholdsvis 3 nye styremedlemmer og 3 varamenn. Første år går 2 medlemmer ut ved loddtrekning. Formannen velges ved særskilt valg i årsmøtet, mens styret selv velger varaformann, kasserer og sekretær. Årsmøtet velger en valgkomite med varamenn på 4 medlemmer for 2 år, 2 medlemmer går ut hvert år. Årsmøtet velger 2 revisorer med 1 varamann for 2 år om gangen. Styret pålegges å føre protokoll.

§ 5.

Vedtak om oppløsning av laget kan bare bli gjort på årsmøtet og krever 2/3 flertall. Lagets eiendom skal i tilfelle brukes i det lokale/regionale kulturarbeidet etter retningslinjer fastlagt av årsmøtet med vanlig flertall.

